

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI

ÇEVİRMEN ODAKLI ÇEVİRİ MODELİ

Yüksek Lisans Tezi

Murat Ersin Yılık

Ankara–2006

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI

ÇEVİRMEN ODAKLI ÇEVİRİ MODELİ

Yüksek Lisans Tezi

Murat Ersin YILIK

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Dilara DEMİRBULAK

Ankara–2006

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI

ÇEVİRMEN ODAKLI ÇEVİRİ MODELİ

Yüksek Lisans Tezi

Murat Ersin YILIK

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Dilara Demirbulak

Tez Jürisi Üyeleri:

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınav Tarihi: .....

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu çalışmaya danışmanlık yapmayı kabul eden saygıdeğer tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Dilara Demirbulak'a ve tez eski danışmanım Yrd. Doç. Dr. Alev Yemenici'ye en derin saygılarımı ve teşekkürlerimi bildirmeyi bir borç bilirim.

Bütün yoğunluklarına karşın, görüşme teklifimi büyük bir memnuniyetle kabul eden değerli hocalarım, Prof. Dr. M. Emin ÖZCAN'a, Doç. Dr. Birsen KARACA'ya, Doç. Dr. Mustafa USLU'ya, Yrd. Doç. Dr. Firdevs KARAHAN'a, Dr. Murat YAZAN'a, Ayşegül KUŞ'a, Özgür CÜCE'ye, Nebi YILMAZ'a, Ekrem AKAR'a ve ders aşamasında ufkumu açan bilgileriyle her zaman beni destekleyen hocalarım, Dr. Sıla AY'a, Dr. Dilek PEÇENEK'e ve bana bir şans vererek bu yüksek lisans programına beni kabul eden değerli hocam Prof. Dr. Osman TOKLU'ya en derin saygılarımı sunarım.

Son olarak ise, anneme, babama ve kardeşime gönülden teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Tezin Amacı.....	1
1.2. Tezin Soruları.....	1
1.3. Tezin Önemi.....	2
1.4. Tezin Sınırlılıkları.....	2
1.5. Tezin Yöntemi.....	3
1.6. Kavramsal Çerçeve.....	4
2. ÇEVİRİ VE ÇEVİRİBİLİM.....	6
2.1. Çeviri.....	6
2.2. Yabancı Dil Öğretimi	10
2.3. Çeviri Yaparken Karşılaşılan Genel Sorunlar.....	13
2.3.1. Çevirmenin Kaynak ve Hedef Dil ile Kültüre Hâkim Olmadığı Durumlarda Ortaya Çıkan Sorunlar.....	17
2.3.2. Çevirmenin Çeviri Kuramları Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip Olmamasından Kaynaklanan Sorunlar.....	23
2.3.3. Eşdeğerlik Sorunu.....	29
2.4. İşlevselci Yaklaşımlar.....	33
2.4.1. Ana Metin Türleri.....	36
2.4.2. Çeviri Eylemi Kuramı	38
2.4.3. Skopos Kuramı.....	39
2.5. Çeviri Modelleri.....	42

2.6. Çeviri Stratejileri.....	49
3. UYGULAMA.....	52
3.1. Veri Toplama Tekniği.....	52
3.2. Standartlaştırılmış Açık Uçlu Görüşme Soruları.....	53
3.3. Verilerin Değerlendirilmesi.....	53
4. VERİ ÇÖZÜMLEMESİ VE SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	55
4.1. Nitel Verilerin Değerlendirilmesi.....	55
4.1.1. Öğrencilerle Yapılan Görüşmelerin Betimsel Analiz Yöntemiyle Değerlendirilmesi.....	56
4.1.1.1. Öğrencilere Göre Çevirmenin Kimliği ve Nitelikleri.....	56
4.1.1.2. Öğrencilere Göre Çevirmenin Sorumlulukları ve Çeviri Yapmadan Önce Yapması Gereken Çalışmalar.....	57
4.1.1.3. Öğrencilerin Çeviri Yaparken Karşılaştıkları Sorunlar.....	59
4.1.1.3.1. Öğrencilerin Dilsel Eşdeğerliği Sağlamak İçin Geliştirdikleri Stratejiler.....	59
4.1.1.3.2. Öğrencilerin Kültürel Eşdeğerliği Sağlamak İçin Geliştirdikleri Stratejiler.....	60
4.1.1.4. Öğrencilere Göre Okur Kitlesinin Önemi ve Hedef Okur Kitlesi Belirleme Süreci.....	60
4.1.1.5. Öğrencilere Göre Çevirmen Kavramının Tanımı.....	61
4.1.2. Çeviri Eğitimi Veren ve Aynı Zamanda Birer Çevirmen Olan Öğretim Üyeleriyle Yapılan Görüşmelerin Değerlendirilmesi.....	62

4.1.2.1. Öğretim Üyelerine Göre Çevirmenin Kimliği ve Nitelikleri.....	62
4.1.2.2. Öğretim Üyelerine Göre Çevirmenin Sorumlulukları ve Çeviri Yapmadan Önce Yapması Gereken Çalışmalar.....	63
4.1.2.3. Öğretim Üyelerinin Çeviri Yaparken Karşılaştıkları Sorunlar.....	66
4.1.2.3.1.Öğretim Üyelerinin Dilsel Eşdeğerliği Sağlamak İçin Geliştirdikleri Stratejiler.....	67
4.1.2.3.2.Öğretim Üyelerinin Kültürel Eşdeğerliği Sağlamak İçin Geliştirdikleri Stratejiler.....	67
4.1.2.4. Öğretim Üyelerine Göre Okur Kitlesinin Önemi ve Hedef Okur Kitlesi Belirleme Süreci.....	68
4.1.2.5. Öğretim Üyelerine Göre Çevirmen Kavramının Tanımı.....	69
4.2. Nitel Verilerden Çıkan Sonuçlar.....	69
4.3. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli.....	71
4.3.1. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmenin Kimliği ve Sahip Olması Gereken Nitelikler.....	79
4.3.2. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmenin Sorumlulukları ve Yapması Gereken Çalışmalar.....	83
4.3.2.1. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmenin Kaynak Metnin Yazarıyla İlgili Olarak Yapması Gereken Çalışmalar.....	84
4.3.2.2. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmen Kaynak Kültürle İlgili Olarak Yapması Gereken Çalışmalar.....	86
4.3.2.3. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmenin Hedef	87

Dille İlgili Olarak Yapması Gereken Çalışmalar.....	
4.3.2.4. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmenin Hedef Okur Kitleleriyle İlgili Olarak Yapması Gereken Çalışmalar.....	88
4.3.2.5. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmenin Alan Bilgisiyle İlgili Olarak Yapması Gereken Çalışmalar.....	89
4.3.3. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çeviri Yaparken Karşılaşılan Dilsel Sorunları Aşmak İçin Kullanılabilecek Stratejiler.....	89
4.3.4. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Kültürel Eşdeğerliği Sağlama Sürecinde Yaşanan Sorunları Aşmak İçin Kullanılabilecek Stratejiler	91
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	93
5.1. Bulguların Genel Değerlendirmesi.....	93
5.2. Sonraki Çalışmalar İçin Öneriler.....	94
6. KAYNAKÇA.....	98
7. EKLER.....	103
ÖZ.....	107
ABSTRACT.....	109

EKLER

EK A Görüşme Soruları.....	103
----------------------------	-----

TABLULAR

1	Tablo 2.3.1. Kussmaul'un Hiyerarşik Sistemi.....	19
2	Tablo 2.4.2. Manttari'nin Çeviri Eylemi Kuramı.....	38
3	Tablo 2.4.3. Geleneksel ve İşlevselci Yaklaşımın Farkları.....	41
4	Tablo 4.3. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli.....	79
5	Tablo 4.3.1. Çevirmen ve Çeviri İlişkisi.....	83
6	Tablo 4.3.3. Dilsel Stratejiler.....	90
7	Tablo 4.3.4. Kültürel Stratejiler.....	91

1. GİRİŞ

1.1. Tezin Amacı

Bu tezin amacı, çevirmen odaklı bir çeviri modeli geliştirmektir. Bu tezde çevirmen odaklı çeviri modeli, işlevselci yaklaşıma dayanılarak araştırılmıştır.

Çevirmen odaklı çeviri modelinin amacı, çevirmenin çeviri sırasında karşılaştığı sorunlardan yola çıkarak, bu sorunların çözümü aşamasında kullanılacak stratejiler belirlemektir.

1.2. Tezin Soruları

Tezin amacı gereği aşağıda belirtilen sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğrencilerin yazın çevirisi sırasında karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
2. Çeviri eğitimi veren ve aynı zamanda çeviri yapan kişilerin yazın çevirisi sırasında karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
3. Öğrencilerin ve çeviri eğitimi veren ve aynı zamanda çeviri yapan kişilerin bu sorunların üstesinden gelmek için geliştirdikleri stratejiler nelerdir?

4. Çevirmen odaklı bir çeviri modelinin bileşenleri nelerdir?
5. Çevirmen odaklı çeviri modelinin çevirmene sunduğu stratejiler nelerdir?

1.3. Tezin Önemi

Üniversitelerin mütercim-tercümanlık bölümleri dışında yabancı dil eğitimi alan öğrencilerin ileride çevirmenlik mesleğini seçebilme olasılıklarının göz ardı edilmektedir. Bu tezde ileride çevirmenlik mesleğini seçebilme olasılığı olan kişilerle görüşülerek, bu alandaki sorunlar tespit edilmeye çalışılmış ve bu sorunlarla mücadele edebilmek için stratejiler geliştirilmiştir. Tez sorunların tespiti ve bu sorunlara stratejiler sunması bakımından önemlidir.

1.4. Tezin Sınırlılıkları

Bu tezde, Ankara Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Fatih Üniversitesi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi ve Western Carolina Üniversitesinde eğitim veren öğretim üyeleriyle, 2005/2006 Öğretim Yılında, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, İngilizce Öğretmenliği Bölümünde çeviri dersi alan üçüncü sınıf öğrencileriyle görüşülmüştür. Bu tezde Ankara Üniversitesi'nden iki öğretim üyesi, Başkent Üniversitesi'nden bir öğretim üyesi, Fatih Üniversitesinden bir öğretim üyesi, On Dokuz Mayıs Üniversitesinden bir öğretim elemanı, Western Carolina Üniversitesi'nden bir öğretim üyesi ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi, İngilizce Öğretmenliği, üçüncü sınıf öğrencilerinden on altı öğrenci olmak üzere toplam yirmi iki kişiyle görüşülmüştür.

1.5. Tezin Yöntemi

Bu tezde nitel araştırma yöntemlerindeki tümevarım ilkesi hâkimdir ve araştırmacı topladığı ayrıntılı ve tanımlayıcı verilerden yola çıkarak incelediği probleme ilişkin ana temaları ortaya çıkarmış, topladığı verileri anlamlı bir yapıya kavuşturmuş ve bu verilerden yola çıkarak bir model oluşturmuştur.

Bu tez çalışmasında veri toplama aracı olarak öncelikle örneklem grubundaki öğrencilerin ve öğretim üyelerinin çeviri yaparken karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunları aşmak için geliştirdikleri stratejileri belirleyecek olan nitel bir veri toplama aracı olan görüşme (bkz. Ek A) çalışmasından yararlanılmıştır. Yapılmış olan bu görüşmede sorulmuş olan sorular, araştırmacının kendisinin oluşturmuş olduğu sorulardan ibarettir. Bu görüşme çalışmasında, bu araştırmada oluşturulacak olan çevirmen odaklı çeviri modelinin bileşenleriyle ilgili dokuz soru vardır.

Bu tezde, araştırmaya katılan deneklerin çeviri sırasında karşılaştıkları sorunlar, bu sorunları aşmak için geliştirdikleri stratejiler ve çevirmen odaklı çeviri modelinin bileşenlerini belirlemek için deneklere uygulanmış olan görüşme sonucunda elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bu yöntemle göre, elde edilen veriler, özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Elde edilen veriler, tez sorularının ortaya koyduğu temalara göre organize edilmiştir. Bu tür bir veri analizi yapılmasındaki amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla, elde edilen veriler, önce mantıklı ve anlaşılır bir

biçimde betimlenmiş daha sonra yapılan bu betimlemeler yorumlanarak ve neden-sonuç ilişkileri irdelenerek bir takım sonuçlara ulaşılmıştır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması işlemleri, araştırmacının yapmış olduğu yorumlar arasında yer almıştır.

1.6. Kavramsal Çerçeve

Dünyada sayısı tam olarak belirlenemeyecek kadar çok dilin olmasına rağmen ikinci dil olarak öğrenilen dillerin sayısı oldukça azdır. Bir dilin başka uluslar tarafından öğrenilmesinde en önemli etmenler, o dili konuşan ülkenin politik ve ekonomik konumudur (Demirel, 1999:14). Sınırlı sayıda da olsa ihtiyacı karşılayabilecek birden fazla dilin karşımıza çıkması çeviri ihtiyacını doğurmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak da çeviri hem dil öğretimi ve meslek olarak hızla gelişen dil öğretmenliği programlarında yer almıştır hem de bir bilim dalı olarak hızla önem kazanmıştır.

Bununla birlikte ülkemizde çeviri denildiğinde, çeviri büroları tarafından insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmalar yapılmasına rağmen, söz konusu yazın çevirisi olduğunda ne bu türde bir yapılanma ne de gerekli bilimsel çalışmaların yapıldığı kurumlardan söz etmek neredeyse imkânsızdır.

Çeviri edimi, çeviribilim bağlamında incelendiğinde, özellikle Türkiye’de çok genç bir bilim dalıdır. Ülkemizde, bazı çevirmenlerin ve yayınevlerinin katkılarıyla yapılmakta olan yazın çevirisi neredeyse sahipsiz bir bilim ve sanat dalı olarak varlığını sürdürmektedir. Kuramsal anlamda yapılan çalışmalar ile uygulama

alanında yapılmakta olan çalışmalar arasında çok net görülebilen bir kopukluk kendisini göstermektedir. Yazın evirisi yapmakta olan birçok çevirmenin, eviri kuramları, eviri modelleri, eviri stratejileri gibi, kuramsal alanın gereklilikleri hakkında bilgileri olmadığı gibi, kuramsal alanda yapılmakta olan çalışmaların da günümüz yazın çevirisine katkıları tartışılır. Bu bağlamda, bu tezin amacı işlevselci yaklaşıma dayanan çevirmen odaklı bir eviri modeli geliştirmektir ve tezin ikinci bölümünde yabancı dil ğretimi, eviri, eviri yaparken karşılaşılan sorunlar, eşdeğerlik kavramı, işlevselci yaklaşımlar, eviri modelleri, eviri stratejileri, hedef okur kitlesi, kaynak metin yazarı kavramlarıyla ilgili olarak detaylı bilgi verilmiştir.

2. ÇEVİRİ VE ÇEVİRİBİLİM

2.1. Çeviri

Önceleri ticari, hukuki, askeri vb. gereksinimlerin karşılanması için kullanılan çeviri, insanların zaman içerisinde kültür ve medeniyet düzeylerinin ilerlemesiyle birlikte sanatsal amaçlarla da kullanılmaya başlanmış ve bu işle ilgilenen kişilere hem kültür hem de dilsel aktarımı dengeli bir biçimde iletme sorumluluğunu yüklemiştir. Yazın tarihi incelendiğinde, çevirmenlerin sorumlulukları bazen sadece dil ve kültürü iletmekle kalmamış, bazı durumlarda, kaynak metni aktardıkları hedef kültüre bazı ahlaki özellikleri de kazandırmaya kadar gitmiştir.

Sanat dalları içerisinde özellikle yazın, kültürün ve dilin zengin mirasını da barındırması sebebiyle resim, müzik, heykel gibi evrensel bir dile sahip olan sanat dallarından farklı çizgilerle ayrılmaktadır. İnsanları diğer canlılardan ayıran düşünme ve üretme yetileri, onlara geçmiş kuşakların kültürel miraslarına sahip çıkma olanağı tanımış ve bu bağlamda yazın, yüzyıllardır, geçmiş kuşaklardan aktarılacak olan kültür ve bilgi birikimi ile entelektüelliğin en yoğun olarak harmanlandığı sanat dallarının başında gelmiştir.

Çağımızın önemli bir etkinliği olan çeviriye olan ilgi, yüzyıllar boyunca insanlarda hep aynı merak duygusunu uyandırmış ve çevirinin belki de insanlık tarihi boyunca, çevrilen metin sayısı kadar tanımının yapılmasına neden olmuştur. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Diller ve kültürler arası bir aktarım olarak nitelediğimiz çeviriyi Vardar (1981: 172-173) bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlarda bireyleri birbirine yaklaştıran, her türden ekinsel değeri, içinde oluşturduğu tarihsel-toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar, ekinler arası bir iletişim, bildirişim aracı olarak tanımlamaktadır(Boztaş., Coşkun., 2002: 19).

Çevirinin yüzyıllardır önemini korumasının ve çağlar-üstü bir aktarımla geçmişte yapılmış olan çevirilerin günümüze kadar ulaşmasının nedeni, Vardar'ın (1981) da belirttiği gibi çevirinin, bilginin insanların yararlanmasına sunulmasındaki yadsınamaz önemidir. Vardar,(1981) çevirinin uygarlıklar arasında köprü kurma ve değişik toplumlardaki bireyleri birbirine yaklaşturma özelliğinden söz etmiştir.

Vardar'ın yapmış olduğu tanımdan farklı olarak Ataç (Boztaş., Coşkun., 2002) çeviriyi bir kadına benzetmektedir ve “sadığı güzel, güzeli sadık olmaz” demektedir. Ataç yapmış olduğu bu benzetmeyle, geleneksel yaklaşımın öngördüğü sadık çeviriyle, işlevselci yaklaşımların öngördüğü çeviri çalışmalarının da değerlendirmesini yapmış olup, çeviri de muhakkak bir şeylerden taviz vermenin gerekliliğinin altını çizmiştir. Ataç'ın sözünü ettiği sadık çeviri, kaynak metnin, hedef dile aktarılması sürecinde, kaynak dile ve kültüre bağlı kalınarak yapılan çevirilerin, kaynak dile karşı olan sorumluluklarını yerine getirirken, hedef dile ve kültüre karşı olan sorumluluklarını yerine getirmeyeceklerini vurgulamaktadır.

Ataç'ın çeviri tanımına bazı yönleri ile benzeyen başka bir tanım da Halman'dan (Boztaş., Coşkun., 2002) gelmektedir:

Hamlan (1991: 13-15) çevirinin nankör bir iş olduğunu, basit bir formülünün bulunmadığını, ayrı bir kimyasının ve dehasının olduğunu belirtiyor. Çeviriyi bir evliliğe benzeten Hamlan, beklenmedik izdivaçların büyük mutluluk getirebildiğinden ve bunun tersinin de doğal olarak mümkün olabileceğinden söz eder. İdeal bir evlilik düşünülemediği gibi, ideal bir çeviri formülünün de olmayacağını belirterek, bu nedenle çeviriyi genellemelerden soyutlayıp, nihai bir ürün, yaratıcı bir çaba olarak değerlendirmek gerektiğini vurgular(Boztaş., Coşkun., 2002: 19).

Malcolm Marsh (1987: 23-30) çeviriyi “anlamayı” ve “anlatmayı” içeren iki bölümlü bir işlem olarak tanımlamaktadır. “Anlama”, farklı anlam düzeylerini algılayabilmek ve bunun metin bağlam alanı ile bağdaşırılığını kavrayabilmek için kaynak dilde derin bir bilgiye sahip olmakla gerçekleşir. “Anlatma” ise, kaynak dilde doğru olarak ne anladığımızı mümkün olduğunca doğru olarak aynı biçimde hedef dilde yeniden yazabilme becerisidir (Boztaş ve Coşkun: 2002: 23).

Abdellah (2002) çevirinin, dilleri her ne olursa olsun, farklı dil ve kültürlerden insanların birbirlerinden fikir ve düşünce alış verişi yapmalarını sağlayan bir insan uğraşı olduğunu belirtmekte ve çevirinin sekiz ayrı türünün olduğunu aktarmaktadır. Bu türleri: sözcüğü sözcüğüne çeviri, yazın çevirisi, sadık çeviri, anlamsal çeviri, uyarlama çeviri, serbest çeviri, deyimsel çeviri ve iletişimsel çeviri olarak sınıflandırmaktadır.

Çalışmasında çevirinin, bir sanat dalı, bir bilim dalı ve bir beceri olduğunu vurgulayan Abdellah (2002), iyi bir çevirinin kaynak metni fikirsel anlamda hedef dile taşırken, onun yapısal ve kültürel özelliklerini de korumayı başaran yeni bir metin olduğunu söylemektedir. Abdelleh, Massoud'un 1988 yılında belirlediği iyi çevirinin ölçütlerini şöyle sıralamaktadır:

1. İyi bir çeviri kolay anlaşılır.
2. İyi bir çeviri düz ve akıcıdır.
3. İyi bir çeviri deyimlerle doludur.
4. İyi bir çeviri, kaynak metnin edebi inceliklerini belirli bir ölçüde de olsa hedef dile taşır.
5. İyi bir çeviri mecaz anlamlar ve düz anlamları birbirinden ayırır.
6. İyi bir çeviri kaynak metnin kültürel ve tarihi içeriğini hedef dilde yeniden inşa eder.
7. İyi bir çeviri kaynak dildeki kısaltmalar, kinayeler, deyimler, şarkılar ve kafiyelerle örtülü olan anlamı, anlaşılır hale getirir.
8. İyi bir çeviri, kaynak metnin anlamını elinden geldiğince hedef dile taşır (Massoud'un iyi çeviri ölçütleri: Abdellah:2002).

Massoud, (1988) iyi bir çevirinin özelliklerini sıralarken, iyi bir çevirmenin sorumluluklarının da altını çizmektedir. Massoud'un saptamalarından yola çıkıldığında, iyi bir çevirinin, iyi bir çevirmenle aynı anlama geldiği görülür.

2.2. Yabancı Dil Öğretimi

Bireyin ya da toplumun iletişimde kullandığı sözlü, yazılı ve devimsel simgelere dayanan anlaşma aracı (Demirel, 2003:26) olan dil üzerinde pek çok araştırma yapılmaktadır. İletişimin temel aracı olan dil insanoğlu için kültürel, siyasi, ekonomik, ticari ve sosyal ilişkilerin olağan bir şekilde yürütülebilmesi için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle hem anadil öğrenimi hem de yabancı dil öğrenimi, eğitim-öğretim sistemi içerisinde büyük önem taşımaktadır. Özellikle kültürlerin çeşitli kurumsal yapılar altında toplandığı çağımızda yabancı dil bilmenin ve yabancı dil aracılığıyla diğer kültürleri tanımanın ve bu kültürlerle temeli hoşgörüyeye ve karşılıklı anlayışa dayanan ilişkiler kurmanın önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak yabancı dil öğrenimine ve öğretimine verilen önem artmıştır.

Günümüzde, çeviri edimi ile ilgili olarak çalışma yapan ya da çeviri yapan tek bir grubun varlığından söz etmek imkânsızdır. Mütercim-tercümanlık bölümü mezunları gibi, çeşitli dillerin filoloji bölümleri mezunları ya da çeşitli dillerin öğretmenlik bölümlerinden mezun olan bireyler de çeviri yapmaktadırlar. Bu bağlamda, yabancı dil eğitimi alan her öğrenci aynı zamanda olası bir çevirmendir ve bu öğrencilerin çeviri bilinci kazanmalarının gerekliliği kendini göstermektedir.

Çeviri denildiğinde akla ilk gelen unsur çevirmendir. Çeviri ile ilgili olarak geliştirilmiş çeviri kuramlarının genelinde çeviriyi çeviri yapan ve çeviri aracılığıyla

uluslara, kùltùrlere ve bireylere kendi bakış açısından, farklı bir kùltürün yazın mirasını aktaran çevirmene pek önem verilmediği görùlmektedir. Var olan çeviri kuramlarının birçoğu, çeviriyi çeviri yapan çevirmenden çok, metni, kùltürü ve metnin çeşitli unsurlarını ele alarak gelişimlerini sürdürmüşlerdir. Bu çalışmaların birçoğunun göz ardı ettikleri yön ise, ayrı dünyaların arasında köprüler kuran çevirmenin, esasen bütün bu çalışmaların merkezinde olması gerektiğidir.

Çeviri fen bilimlerinin inceleme alanına giren tıp bilimi, mühendislik bilimi ya da sosyal bilimlerin inceleme alanına giren coğrafya bilimi, tarih bilimi gibi bir bilim dalıdır. Var olan çeviri kuramları, bir bilim dalı olmasının yanında, sanat dalı olma özelliklerini de taşıyan yazın çevirisinin, kendi içinde çeşitli uzmanlık alanlarına ayrılması gerekliliğini göz ardı etmektedirler.

Çeviride nitelikli eleman yetiştirilmesi adına sunulabilecek başka bir öneri de gerek sosyal bilimlerin her bir dalının gerekse fen bilimlerinin her bir dalının, kendi anabilim dalarında tıpkı akademisyen yetiştirir gibi, nitelikli çevirmenler yetiştirmesi olabilir.

Söz konusu yazın çevirisi olduğunda ise, hem çeviri edimi hem de çevirmen eğitimi çok daha farklı anlamlar kazanmaktadır. Fen bilimleri ve sosyal bilimlerin bazı alanlarından farklı olarak, bünyesinde birçok söz sanatını da barındıran yazın alanı, dilin sınırlarını zorlamakta ve kùltür etmeninin de desteğini alarak çok zengin anlamlar ifade edebilmektedir. Yazın çevirisi gibi zengin ve sınırsız bir alanda çok

ağır sorumlulukların altına girecek olan çevirmenlerin, çok iyi bir eğitimden geçmelerinin gerekliliği tartışılamaz.

Aksoy'un (2001) da belirttiği gibi, bir mesajın bir dilden başka bir dile iletişim amacıyla aktarılması olan eviri, insanlara kendi kültürlerinden farklı kültürlerin, medeniyetlerin ve toplumların tanıtılmasında hayati öneme sahip olmasının yanı sıra, ağdaş düşüncelerin, teknik ve bilimsel gelişmelerin de izlenebilmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Aksoy'un bu görüşünden yola çıkıldığında kültürel bağlamda çok önemli bir konuma sahip olan çevirinin, yetkin kişiler tarafından yapılması gerektiği sonucuna ulaşılır.

Biçer (2003), eviri ile ilgili olarak artık yerleşmiş yanlış bir yargı olan iki dil bilen her bireyin eviri yapabileceği ve çevirinin bir beceri olup, ğretilmeyeceği görüşünün yanlışlığını savunarak, eviri eğitimi veren kurumlarca, sistematik ve anlaşılır bir şekilde eviri hedefleri, yöntemleri, stratejileri ve değerlendirme ölçütlerinin belirlenip, düzenlenmesi gerektiğini ve bunların, yine öğrencilerin kolaylıkla izleyebilmelerine olanak sağlayan dersler olarak düzenlenmeleri gerektiğini aktarmıştır.

Yine Biçer (2003) eviri eğitimi veren kurumların programlarına "An Introduction to Translation" adı altında bir ders eklenmesinin gerekliliğini ve bu ders bağlamında

öğrencilere, uygulamalı çeviri stratejileri, teknikleri ve yöntemleri gibi bilgilerin verilmesinin önemini dile getirmiştir.

Ancak alanın genişliği, bu türde ayrıntılı bir eğitimin, bütün sorunların üstesinden gelmesine izin vermemektedir. Biçer'in saptamalarına ek olarak; özellikle yazın çevirisine ilgi duyan çevirmen adaylarının, edebiyat eserlerini yakından takip etmeleri ve hedef kültürlerle ilgili olarak da, eğer hedef kültürün yaşandığı ülkede zaman geçirme olanakları yok ise, gerek o kültüre ait müzikleri dinleyerek, gerekse o kültürün yaşadığı ülkenin görsel ve yazılı medyasını takip ederek, bilgi almaları ve sürekli olarak hedef kültürlerle ilgili bilgilere karşı bir tür algıda seçicilik özelliği geliştirmeleri gerekmektedir.

2.3. Çeviri Yaparken Karşılaşılan Genel Sorunlar

Yazın çevirisi söz konusu olduğunda ortaya çıkan sorunlar sadece, bir dilin kelime hazinesi, sözdizimi kavramları bağlamında eşdeğerliği sağlamak değil aynı zamanda üslup, mecaz anlam, yan anlam, tarihi biçimsel özellikler, kültürel özellikler, değerler ve bazı kültüre özgü kavramların da eserin taşınacağı dilde ve kültürde karşılıklarını bulmaktır. Kaynak dilde yazılmış olan metnin biçimsel özelliklerini korumak ya da tarihi bazı biçimsel özelliklere sahip çıkmak gibi, çevirmenler tarafından karar verilen bazı durumlar, yazın çevirisi söz konusu olduğunda bu sanat dalının karşımıza çıkan en önemli sorunlarından bazılarıdır. Örneğin Shakespeare'in Hamlet'ini, T.S.Eliot'un The Waste Land'ini ya da Mevlana'nın Mesnevi'sini

kaynak dilden, hedef dile aktarırken, çevirmenlerin bu eserleri çağdaş bir dil ve anlam aktarımı yaparak mı yoksa kaynak metne sadık kalarak mı çevirecekleri, metinlerin şiirsel özelliklerini ne ölçüde kullanacakları, anlama mı yoksa kafiye ölçülerine mi ağırlık verecekleri ya da Ataç'ın (Boztaş., Coşkun., 2002) tanımına göre, güzelliği mi yoksa sadakati mi merkeze yerleştirecekleri, üzerinde durulması gereken önemli noktalardır.

Çeviri olgusunun tanımının metin türlerinden yola çıkılarak yapıldığını göz önünde bulundursak, çeviri yaparken karşılaşılan sorunları incelerken de metinlerin türlerine ayrılması gerekmektedir. Bu anlamda metinleri hem yapısal, hem anlamsal hem de kültürel bağlamda çeşitli dallara ayırabiliriz. Özellikle şiir çevirisinin salt dilsel anlam aktarımı olmadığı ve çeşitli sanatsal özellikler ve şiirin üretildiği dilin bazı dilsel özellikleri sayesinde, şiire ulaşıldığı görüşü, bu tür edebi metinlerin çala kalem çevrilemeyeceğinin belki de en önemli göstergesidir. Şiir çevirisi bağlamında çevirinin tanımını yapılmaya çalışıldığında, belki de şiir olma özelliği çevrilemezliği ile doğru orantılı bir biçimde ilerleyen bu sanat dalı, çevirmenlerin en önemli sorunlarından birisi olarak bu gün bile önemini korumaktadır.

Erten (2001) şiir çevirisi ile ilgili görüşlerini aktarırken, çevirmenin öncelikle şiir okumayı bilmesi gerektiğini bildirmiştir. Erten, (2001:2) hem şiir çevirisi yaptığını, hem de şiir yazdığını belirttiği Yusuf Eradam'dan yaptığı alıntıda, şiir okumayı bilmenin, şiir bilgisine sahip olmayı gerektirdiğini aktarmış ve yanlış okunan ve yanlış anlaşılan şiirin daha ilk baştan okuyucuyu yanıltacağına altını çizerek

çevirmenin şiirin konusunu, biçimini, şairi, dil türünü, dil geleneğini, tarihini, kültürel geçmişini, yazın geleneğini, toplumun durumunu iyi bilmesi gerektiğini aktarmıştır.

Bu bilgilere ek olarak edebi bir özelliği olarak şiirin en yoğun anlamı en az sözcükle ifade etme özelliği, çevirmenin şiire katacağı yorumsal özellikleri sınırlamakta ve çevirmene iki dili ve kültürü bütün özellikleri ile beraber tanıma gerekliliği getirmektedir. Şiir çevirisinde çevirmenin dil ve kültür gibi bu alandaki iki önemli mihenk taşına sahip olmasının yanında bazı sanatsal yeteneklere de sahip olması gerekmektedir. Şiir kendi başına henüz çevrilmeden bile düşüncenin öz olarak söze taşınması olma özelliğinden dolayı bir çeviri sayılmaktadır. Farklı dil ve kültürdeki imgelerin başka başka dillere ve kültürlere nakledilmesinin güçlüğü işte buradan kaynaklanmaktadır.

Cevdet Kudret (1940:16) bu konudaki görüşlerini belirtirken, yapılan bazı çevirilerde “ahlak” ölçütünün de belirleyici rolü olduğundan söz eder:

Eskiye bağlı kimi yazarlar, Frenkler'den birtakım ahlak bozucu şeyler çevireceğimize, Ahlak-ı Alaî, Makamaat-ı Hariri gibi eski eserleri okumamız gerektiğini savunuyor; Batıya dönük yazarlar da, Batıdan yapılacak birtakım çevirilere ihtiyacımız bulunduğunu, fakat “Fransız ahlakının başka, Müslüman ahlakının başka olduğunu, onlarda iyi sayılan ahlakın belki üçte ikisinin bizde zararlı” sayılacağını ileri sürerek, “Frenk düşüncelerini ahalimize aşılammak için, Avrupalıların aşk ve alâka üzerine yazdıkları hikâyeleri çevirmemeyi”, “tarih, bilim ve ahlakla ilgili olanları” çevirmeyi salık veriyordu (Kudret., 1940: 16).

Kudret, “ahlak”ın hem Batıya hem de Doğuya dönük düşünürler tarafından vazgeçilmez bir ölçüt olarak görüldüğünü vurgulamaktadır. Bu bağlamda edebî yapıtların “ahlak düzeltmeye” yardımcı birer araç olarak algılanmaları bir sorun olarak kendisini göstermektedir. Bu görüş doğrultusunda çevrilecek yapıtların ahlaki olma gereklilikleri, çeviri açısından bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu türden bir ahlak ölçütünün, hem çevrilecek yapıtların çevrilmek üzere seçilmesi sürecinde hem de yapılacak olan bu çevirilerin niteliklerinin belirlenmesinde etkisi olacaktır. Bu görüşten yola çıkıldığında, hangi yapıtların nasıl çevrilecekleri ile ilgili ölçütlerin belirlenmesi oldukça zor ve belki de olanaksız olacaktır. Bu olanaksızlığın sebebi ahlakın, ölçüt olarak alındığı durumlarda çevirmen, yayınevi ya da devlet politikası gibi birbirinden farklı etmenlerin de işin içine girmesi ve bu üçlünün, birbirine ya da esere ne ölçüde sadık kalacağına belirlenmesinin zorluğundan kaynaklanmaktadır.

Ketkar (2005), çeviri ile ilgi olarak bazı belirgin sorunların sürekli olarak dile getirildiğini ve tartışmanın sürekli bu sorular çevresinde şekillendiğini bildirmektedir. Ketkar bu soruların, şiirin eşsiz bir sanat eseri olduğu, canlı bir bütün olduğu, özgün olduğu ve bütün bu özelliklerinden dolayı da çevirisinin mümkün olmadığı görüşü çevresinde odaklandığını belirtmektedir.

Ayrıca, şiir çevirisi yapmanın zor olduğunu da belirten Ketkar (2005), şiir çevirisinin sözcüğü sözcüğüne mi yoksa serbest mi yapılması gerektiğinin, içeriğin mi yoksa yapının mı üzerinde durulması gerektiğinin ve şiirin kaynak metne sadık kalınarak

mı yoksa güzellik ltt temel alınarak mı yapılması gerektiğinin ve bütün bu sorunlara karşın eviri yapılmaya devam edilmesinin gerekliliği üzerinde durmaktadır.

Çevirinin insanlık tarihi kadar eski olduğu gerçeğinden yola çıkılırsa, çeviriyle gerek amatörce gerekse uzman olarak ilgilenen kişilerin sayısı kadar eviri tanımı olacağı ve bilinçli olarak olmasa da, amatör her çevirmenin kendi oluşturduğu bir eviri kuramı doğrultusunda çalışmalarına devam ettiği sonucuna ulaşılır. eviriyle ilgili olarak ortaya atılmış olan eviri kuramlarının ve eviri modellerinin günümüze kadar ihmal ettikleri yn ise, bu kuramların ya da modellerin hayata geçirilmesinin çeviriyi yapan çevirmene bağlı olduğu gerçeğidir. Bu noktadan yola çıktığımızda, çevirmenlik mesleğini ve eviri sanatını icra edecek olan çevirmenin nitelikleri ve çevirmen olgusunun tanımı, eviri olgusunun tanımının da önüne geçmekte ve bu konuda daha gerçekçi bir yaklaşım geliştirilmesine olanak sağlamaktadır.

2.3.1. evirmenin Kaynak ve Hedef Dil ile Kültüre Hâkim Olmadığı

Durumlarda Ortaya ıkan Sorunlar

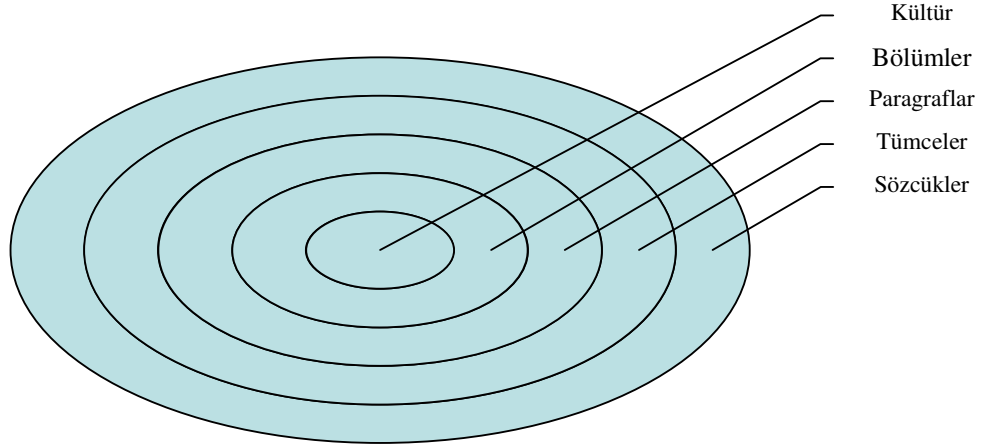
evirmene, evirmen özelliğini kazandıran en önemli iki unsur, kaynak dile ve kültüre hkimiyet ile hedef dile ve kültüre hkimiyettir. Çeviri ediminin merkezinde olan çevirmen, çeviriyle ilgili olarak ortaya atılmış ya da atılacak olan modellerin işlerlik kazanması için üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeli ve eviri

eylemine başlamadan önce kaynak metin ve kaynak kültürle ilgili bir araştırma ve öğrenme süreci içersine girmelidir. Bu tür bir yaklaşım, çeviriyi yapacak olan çevirmene bir hazırlık süreci gerektireceğinden, çeviri metnin bir ürün olarak ortaya çıkmasını geciktirse de evrensel eşdeğerliği sağlamış, yetkin çevirilerin üretilmesine olanak tanıyacaktır.

Bunun yanı sıra teknik çeviri ve edebi çeviri ayrımlarının farkında olmak, gerek çevrilecek olan eseri iyice tanımak, sindirmek, gerekse eserin üretildiği çağın genel ve bazı belirgin özelliklerini bilmek, metnin üretildiği toplumun kültürel özellikleri ile metnin aktarılacağı toplumun kültürel özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak, kaynak metni insanlığa kazandıran yazar hakkında bilgiye sahip olmak, çevirmenin daha yetkin çeviriler yapmasına yardımcı olurken, bunun aksi durumlar, çeviri sırasında çevirmenin karşısına birer sorun olarak çıkmaktadır.

Çeviri denildiğinde akla gelmesi gereken bütün bu özellikler göz önüne alınarak yapılmış olan çeviri tanımları incelendiğinde dikkat çeken en önemli nokta, çeviri sözcüğü ile sürekli olarak beraber anılan kültür kavramıdır. Farklı kültürlerin, farklı sözcüklere, farklı anlamlar yüklemeleri ve hatta bazı kavramların bir toplumun zihninde uyandırdığı anlamların, başka toplumların zihinlerinde karşılık bulamaması, çeviriyi belki de imkânsız kılan önemli sorunlardan birisidir. İncil'i Eskimo olarak anılan ve kutuplara yakın bölgelerde yaşayan insanların dillerine çevirmeye çalışan rahiplerin, İncil'de geçen bahçe sözcüğüne Eskimo dilinde bir karşılık bulamamaları bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.

Çeviride, birimler her zaman daha büyük birimler içine gömülüdür. Sözcükler tümcelerin, tümceler paragrafların, paragraflarda bölümlerin içine gömülüdür. Bu ilişkiler, en üst birim kültür olmak üzere hiyerarşiktir (Paul Kussmaul, çev. H.Cavit Tuncer, 1998: 90-95; Boztaş ve Coşkun İçinde; 2002; 23). Bu nedenle çeviride kültür etkeninin en büyük paya sahip olduğunu akıldan çıkarmamak gerekir (Boztaş ve Coşkun: 2002: 23). Çeviride en büyük etmenin kültür olduğunu savunan Kussmaul'un kurmuş olduğu hiyerarşik sistem aşağıdaki gibidir:

Tablo 2.3.1: Kussmaul'un Hiyerarşik Sistemi (Boztaş ve Coşkun: 2002: 23).

Kussmaul'un hiyerarşik sisteminden yola çıkıldığında, çevirmenin çeviri yaparken tek tek sözcüklerin anlamları ile uğraşmaması gerektiği ve bunun yerine kültür bağlamı içerisinde sözcükleri değerlendirmesinin, çevirmeni yetkin çeviriye götüreceği sonucuna varılabilir. Ancak bu yaklaşım çeviriye kültürün tek başına hâkim olması anlamına gelmemelidir çünkü çeviride dil de en az kültür kadar önemli bir etmendir ve çevirmenin mücadele etmesi gereken sorunların başında gelmektedir.

Tarih boyunca birbirinden farklı dillerin şekillenmesinde birbirinden farklı etmenlerin rol alması, bazı durumlarda diller arasında tam anlamıyla bir eşdeğerliğin sağlanmasını imkânsız hale getirmektedir. Böyle bir eşdeğerliğin sağlanabilmesinin mümkün olmayışı, bazı durumlarda kaynak dilden hedef dile aktarımlar yapılırken, belirli ölçülerde bilgi ve anlam kaybına neden olmaktadır. Her dilin kendisine özgü bir işleyiş sistemi ve dilbilgisi yapısı olmasından kaynaklanan bu sorunlar, kaynak dilden hedef dile yapılan aktarımlarda kayıplar oluşmasına neden olmasının yanında, evrensel bir sorun olma özelliği de taşımaktadır.

Bir dilin, başka bir dildeki anlamları tam olarak ifade edememe özelliği, çevirmenin karşısına farklı boyutlarda sorunlar olarak çıkmaktadır. Farklı diller, farklı düşünce sistemlerinin de beraberinde gelişmesine sebep olur. Bu yüzden çeviri, diller arasında benzer anlamlı sözcükler bularak bir aktarım sağlamak değil, düşünceyi bir başka dile taşımak anlamına gelmektedir. Birbirinden farklı dillerin sahip oldukları yine birbirinden farklı dilbilgisi yapıları ve dilsel özellikler bazı durumlarda, aynı düşüncelerin aynı vurgularla ve anlam yüklemeleri ile ifade edilmesine izin vermemektedir. Örneğin İngilizce’de “Love is a four-letter word” olarak ifade edilen bir düşünce, aslına sadık bir yaklaşımla Türkçeye çevrildiğinde “Aşk dört harften oluşan bir sözcüktür” anlamını verirken, Türkçe’de buradaki “love” sözcüğüne karşılık gelen “aşk” sözcüğünün üç harften oluşması nedeniyle aynı düşüncenin aynı vurgu ve anlam yüklemesi ile ifade edilmesine izin vermemektedir.

Thriveni (2000), yazın çevirisinde, kaynak metnin kültürel özelliklerinin, hedef dile ve kültüre aktarımının zor bir iş olduğunu ve çok önemli bir uğraş olduğunu bildirmekte ve kültürün tarih, sosyal yapı, din, gelenek ve görenekler ile günlük yaşantının etkisi ile şekillenen karmaşık bir deneyimler örgüsü olduğunu bildirmektedir. Bunun, kavranması zor bir durum olduğunu bildiren Thriveni, kaynak dil ve kültürdeki yaşantının, hedef dil ve kültürde bir anlamının olup olmayacağını anlamının oldukça güç olduğunu belirtmektedir.

Kültür aktarımı konusu Türkçe ve İngilizce odaklı düşünüldüğünde Türk kültüründeki, “hala”, “amca”, “dayı”, “teyze” gibi akrabalık ilişkilerini gösteren sözcüklerin, İngilizce’de “aunt” ve “uncle” sözcükleri ile karşılanıyor olması ya da İngilizcede “toilet/WC/loo” kelimelerinin Türkçede “yüznumara”, “ayakyolu”, “helâ”, “kenef”, “tuvalet”, “apteshane”, “hacet yeri”, “kademhane”, “memişhane” sözcükleri ile karşılık buluyor olmaları, çevirmenin sözcük seçimi sırasında da, kültür etmeninin göz ardı edilemez önemini gözler önüne sermektedir. İngilizce “toilet” sözcüğüne karşılık gelen her bir Türkçe karşılığın, farklı kültürel katmanlar tarafından, farklı zamanlarda kullanılıyor olması, çevirmenin sadece yüzeysel bir kültür birikimi ile bu sorunu aşamayacağını ve çok daha kapsamlı bir çalışmanın içersine girmesi gerektiğini gösteren bir başka örnektir.

Bununla birlikte, imgelerin anlamları da kültürden kültüre değişebilir. Örneğin İngiliz kültüründe bilgeliğin sembolü olan “baykuş” Türk kültüründe bahçesinde öttüğü kişinin öleceğine işaretir. Kültürel farklılıklardan kaynaklanan yemek

çeşitlerindeki ve isimlerindeki farklılıklar da çevirmene aktarım sırasında sorun çıkartabilecek unsurlardır.

Çevirmen yazının, bir kültürden diğerine aktarımını yaparken, tarih olgusunu da hesaba katmalı ve kaynak kültürü yaşandığı tarih içersinde incelemelidir. Kùltürleri birbirine bağlayacak köprüler kurma görevini ve sorumluluğunu çeviri yapma kararını vererek üzerine almış olan çevirmenin, bu görevi yerine getirirken çok dikkatli olması ve eseri çevirmeden önce kapsamlı bir araştırma yapması gerekmektedir. Kaynak kültürden yazın yoluyla, hedef kültüre aktarılan ve hedef metin kalıbına sokulan öz, eğer hedef kültürde bir karşılık bulmuyor ve hedef okura hitap etmiyorsa, iyi bir çeviriden söz edilemeyeceği de akılda tutulması gereken bir diğer unsurdur.

Thrivani (2000), kültürel olarak daha zengin bir toplumun yazın çevirisi sürecinde, çevirmen için eserin hedef alınan okur kitlesine yakınlığının, kaynak metnin yazarının hedef okura yakınlığından daha önemli olduğunu belirtmekte ve bir çevirmenin yakınlık bağlamında eşdeğer öğeleri araması gerektiğini bildirerek, bütün unsurların birebir çevrilmesinin yerine, kültürel eşdeğerliği sağlayacak öğelerin kullanılması gerektiğini savunmuştur. Kültürel farklılıklar ne kadar çok olurlarsa olsunlar, bir çevirmenin kaynakları sağduyulu bir şekilde kullanmasıyla, çeviride eşdeğerliğin sağlanabileceğini savunan Thrivani (2000), bu konudaki fikirlerini Goethe'nin şu görüşü ile dile getirmektedir:

Çeviri ediminin iki ilkesi vardır. Çevirmen, kaynak metne sıkı sıkıya bağlı kalarak, kendi kültürüne, yabancı yazarın ve yabancı kültürel özelliklerin açık seçik bir betimlemesini yapabilir. Ya da çevirmen, çevrilecek olan esere aynen bir yazarın kendi eserine davrandığı gibi davranarak, eseri kendi zevkleri ve inançları doğrultusunda değiştirerek, hedef okur kitlesine daha da yakınlaştırıp, çeviri eserin sanki hedef dil ve kültürde oluşturulmuş bir esermiş gibi algılanmasını sağlamalıdır (www.anukriti.net).

Bu bilgilerden yola çıkıldığında, çeviri yapmayı amaçlayan bir çevirmenin, en azından kültür kavramının ve kültürel farklılıkların neden olabileceği zenginliğin ve çok anlamlılığın farkında olmasının gerekliliği ve çeviri edimini salt dilsel bir aktarım olarak değerlendirmenin yanlış bir yaklaşım olacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

2.3.2.Çevirmenin, Çeviri Kuramları Hakkında Yeterli Bilgiye Sahip

Olmadığı Durumlarda Ortaya Çıkan Sorunlar

Çeviri ediminin merkezinde olan çevirmenin bilgi sahibi olması gereken bir başka alan da çeviri kuramlarıdır. Çeviri kuramları, insanların tarih boyunca çeviriyle, dille düşünceyle ve metinle ilgili görüşlerinden yola çıkarak çeviri edimini tanımlama çabaları sonucunda oluşmuş çalışmalardır. Çeviri kuramlarının oluşum süreçlerinden daha da önemlisi bu kuramların üzerine temellendikleri varsayımlardır.

Bengi-Öner (2001:113) çeviri ve çeviri kuramlarıyla ilgili görüşlerini belirtirken bir ülkede bir bilim dalının sağlıklı temeller üzerinde kurulabilmesinin ve gelişebilmesinin o bilim dalında üretilen kuramların etraflıca bilinmesi, tartışmaya açılması yoluyla olacağını belirtmekte ve çeviri ile uğraşan çoğu çevirmenin gereksiz bulduğu, güvenmediği ve ilgilenmediği çeviri kuramlarının, çeviri ile ilgili sorunların aşılması açısından ne kadar önemli olduğunu altını çizmektedir.

Çeviri kuramları üzerine araştırma yapan kişilerin öncelikli olarak yanıtlamaları gereken soru kuramın ne olduğu sorusudur. Bu sorunun yanıtı verildiğinde, çeviri kuramlarının ne işe yaradığı, çevirmene ya da çeviri eğitimi alan öğrencilere ne gibi yararlar ve esneklikler sağlayacağı daha net bir biçimde ortaya çıkar.

Çeviri olgusu ve kuram olgusu ile ilgili araştırma yapan araştırmacılardan Chesterman (2003:1) kuramın etimolojik olarak bir konuyu araştırma yolu, o konuyu tasarlama ve o konu üzerinde düşünme yolu olduğunu ifade ederken, kuram kavramının karmaşık bir kavram olduğunu, ancak özünde; insanın bir konu ile ilgili olarak anlayışını arttırmayı hedeflediğini belirtmiştir.

Chesterman (2003:1) kuramın bir söylence olarak dünyadaki gizemleri açıklamayı amaçlayan anlatılar topluluğu olarak görülebileceğini belirtirken, kuramın mecaz anlamda, bir şeyi başka bir şey ile karşılaştırarak onu daha iyi anlamamızı sağlayan bir tür benzetme olduğunu dile getirmiştir.

Araştırmasında kuramın birbirinden farklı tanımlarını bir araya toplayan Chesterman (2003), bir model olarak kuramın, olgunun basitleştirilmiş bir tanısı, betimlemesi olduğunu bildirmektedir. Yine Chesterman (2003), Popper'dan yaptığı alıntıda kuramın bir varsayım olarak sorunlara öneri niteliği taşıdığını ve yine kuramların denenmeleri, test edilmeleri gerektiğini bildirmiştir.

Kuramı bir yapı olarak da değerlendirilebileceğini bildiren Chesterman (2003:1), Lakatos'tan yapmış olduğu bir alıntıda Lakatos'un; "kuram planlı bir dizi açıklayıcı ilkedden oluşan bir araştırma izlencesidir ve özünde test edilmeye açık olan varsayımlar tarafından korunan bir görüş, bir var sayma durumudur", görüşünü savunduğunu bildirmektedir.

Bütün bu bilgilerin ışığında, kuramların bilinmezleri, bilinir, anlaşılır hale getirmek için bilimsel bir çatı altında denenmeye açık bir şekilde üretilmiş ve bilimin, anlayışın gelişmesine olanak sağlayan varsayımlar oldukları kanısına varılabilir.

Çeviri edimi ile ilgilenen kişilerin sıklıkla karşılaştıkları bazı sorular vardır. Dilin ne olduğu, kaynak metnin ne tür bir metin olduğu, çevirinin ne olduğu, nasıl olması gerektiği, anlamın mı yoksa yapının mı aktarılması gerektiği ya da çevirinin mümkün olup olmadığı gibi sorular bu tür sorulardan bazılarıdır. Bu bağlamda çeviriyle ilgili kuramlar, çeviriyle uğraşan kişilerin sıklıkla karşılaştıkları sorunların çözüme ulaşması yolunda önemli adımlardır.

Çeviride özellikle üzerinde durulması gereken nokta, çevirinin tanımının, kuramcılar tarafından bilinçli olarak ve çevirmenler tarafından kimi zaman bilinçli kimi zaman da farkında olmadan yaptığı işin sonuçları bağlamında ortaya atıldığıdır. Yazın çevirisi ile ilgili olarak kuramcılarının kalıplaşmış bazı görüş ve düşünceleri vardır. Bazı kuramcılar çevirmeni bir sanatçı değil de, kaynak metni, dili ve kültürü hedef dile aktaran bir taşıyıcı, aktarıcı olarak görürler ve çevirmenin bu şekilde anılmasının gerekliliğine inanırlar. Bu bakış açısına sahip kuramcılara göre, çevirmen bir sanatçı değil sadece ve sadece bir aktarıcı, bir aracıdır.

Yukarıdaki tanımı kutsal kitapların çevirisi bağlamında düşünüldüğünde bu tür bir kuramı savunan kuramcılarının haklılığından söz edilebilir ama söz konusu olan bir yazın çevirisi olduğunda, çevirmenin aktarım sırasında sanat eserine kattıkları ve dil bağlamında aktarmayı yeğlemedikleri inkâr edilemez unsurlardır.

Günümüzde çeviriyle akademik olarak ilgilenen kişilerin büyük bir çoğunluğu çeviri kuramlarının işlevselliğinden ve yararlarından söz ederken, çeviri ile ilgilenen çevirmenlerin bazıları çeviri kuramlarının gereksizliğinden söz etmektedirler. Çeviri kuramları ile ilgili bir başka karmaşa ise, bu fikir zenginliği ortamında, içinde bütün çeviri kuramlarını ayrıntılı bir şekilde toplamış ve bunların özelliklerini, ortaya atıldıkları devirleri ve uygulama alanlarını kapsayan çalışmaların sayısının neredeyse yok denecek kadar az olmasıdır. Rifat (2002), çevirmenlerle ilgili görüşlerini kuramlar bağlamında aktarırken, düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

Çevirmenler “kuram”dan söz etmeyi genelde hiç mi hiç sevmezler. Kendilerini sezgileri güçlü kişiler, zanaatçılar olarak görürler. Oysa Batı geleneğinin daha başlarından itibaren, çeviri etkinliğine çeviri-üstüne-söylem de eşlik etmiştir (Rifat, 2004: 15-16).

Rifat’ın görüşünden yola çıkıldığında, çevirmenlerin kuramdan söz etmemelerinin ya da kuramdan söz etmeyi sevmemelerinin nedeni, kuram incelemelerinin ve kuram üzerine derslerin, üniversite ders programlarına dâhil edilmesinin tarihinin hem dünyada hem de ülkemizde çok eskilere dayanmamasından ve çeviri kuramları konusunda bir bilgi karmaşasının ve bilinmezliğin günümüze kısmen hâkim olmasındandır.

Akdemir (2002:143-161) son zamanlarda, dilbilim ve özellikle çeviri kuramı konusunda ortaya çıkan yeni yaklaşımların, geleneksel yaklaşımların var oluş nedenlerini sorgular nitelikte olduğunu bildirmiş ve özellikle çeviri konusundaki işlevselci yaklaşımın, günümüzün gereksinmelerine daha iyi yanıt vermesi açısından büyük bir önem taşıdığını dile getirmiştir. Akdemir’e göre çeviri konusunda yapılan son dönemlere ilişkin araştırmalar incelendiğinde, özellikle de Avrupa yazınında çeviri kuramı konusunda çok çeşitli ve değerli bilimsel çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu araştırmaların ortak noktası 1960 ile 1970’li yıllarda etkin olan çeviri kuramlarının öngördüğü inanışları ortadan kaldırma eğilimi göstermeleridir. Sözü geçen dönem, bir dili başka bir dille karşılaştırarak, ses, sözcük, sözlük, biçim, söz dizimi düzeyinde ayrımları ve karşıtlıkları saptamaya

alışan ayrımsal dilbilim ve bu görüş doğrultusunda gelişmiş olan inançların etkisi altında şekillenmiş bir dönemdir. Bu dönemde eviri ile ilgili olarak yapılmakta olan çalışmalar, dilbilimin etkisi altında gelişmiştir.

Sonuç olarak, eviri kuramlarıyla ilgili olarak bir bilgi birikimine sahip olmayan çevirmenler, karşılaştıkları her bir sorunu kendi başlarına aşmak zorunda kalacak ve bu alanda, daha önceden benzer sorunlarla karşılaşmış ve bu sorunları aşmak için, çeşitli kuram ve modeller geliştirmiş olan araştırmacıların, zengin tecrübelerinden faydalanamayacaklardır. Bu bağlamda, çevirmenlerin, eviri kuramlarıyla ilgili olarak gerekli araştırmayı yapmaları ya da gerekli eğitimi almaları, insanlığın yüzyıllardır bu konuyla ilgili sorunlarını tanımlarına ve bu sorunlara getirdikleri çözümleri öğrenmelerine olanak sağlayacak ve sorunların aşılması sürecinde çevirmene yol gösterecektir.

2.3.3. Eşdeğerlik Sorunu

Çeviriyle ilgili olarak yapılan kuramsal çalışmalarda en sık karşılaşılan kavramlardan bir tanesi de eşdeğerlik kavramıdır. Çeviri söz konusu olduğunda ön plana çıkan eşdeğerlik kavramı, bu alanla ilgilenen bilim adamları tarafından, çeviri ediminin en önemli ölçütlerden birisi olarak kabul görmüş ve eşdeğerlik olgusunun, çok zengin ve geniş bir görüş ortamında, çeşitli yönlerinin ön plana çıkartıldığı birbirinden farklı tanımları yapılmıştır.

Göktürk (2004: 56-57) eşdeğerlik kavramının tanımları içerisinde Güttinger'e ait olan tanımın en ilginç tanımlardan birisi olduğunu bildirmektedir: “Özgün metnin, kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkinin, çeviri metnin de çeviri dili okurunda uyandırabilmesidir”, şeklinde tanımladığı eşdeğerlilik kavramı ile ilgili olarak bu tanımın yazın metinlerinin çeviri sürecinde her zaman uygulanamayacağını belirterek bu durumun nedenleri şöyle özetlemiştir:

1. Bir yazın metninin, kendi özgün dilindeki, ses, sözcük, sözdizimi, bütün yapı gibi öğelerin birbirine örüşük işlevlerinden doğma etkisinin, çok karmaşık olabileceği;
2. Karmaşık, çoğul anlamlı nitelikteki özgün metinlerin, kendi dillerinin değişik okurları üzerinde bile aynı etkiyi uyandıramayacağıdır.

Akdemir (2002) Nida'nın, yazın metinleri konusunda eşdeğerlik kavramı yerine “devingen eşdeğerlilik” kavramını önerdiğini belirtir: Nida'ya göre: “Değişik öğrenim düzeyleri, değişik meslekler, ilgiler, insanların bir iletiyi anlayabilme yetisini önemli ölçüde etkiler. Bu nedenle, bir metnin üniversite öğrencileri, ilkökul mezunları, yeni okumaya başlamış yetişkinler, yabancı dilde eğitim alan öğrenciler,

zihinsel özürllüer gibi değişik okur toplulukları için birbirinden apayı nitelikte çevirilerinin yapılması gerekebilir”. Yine Nida’ya göre (Akdemir: 2002:4 içinde), devingen eşdeğerlikle yapılan çeviri, anlatımda bütün bir doğallığı amaçlar, alıcıya kendi kültürü bağlamına uygun davranış kipleriyle seslenmeyi dener; alıcının, iletiyi kavrayabilmek için kaynak dil kültürünün örgüsünü bilmesi gerektiği görüşünde direktmez.

Göktürk (2004: 20) bu konuyla ilgili görüşlerini belirtirken, “bir metnin kendi somut dilbilimsel işlevleriyle, kendi dışında hangi okura ulaşmak istediği”nin çeviri açısından çok önemli bir nokta olduğunu altını çizmiştir. Göktürk’e göre, yazarın eserini üretirken ne tür bir kitleyi hedef aldığı, hedef alınan kitlenin toplumsal özellikleri bakımından yazardan ne tür ayrımlar sergilediği, yazarın okuru gerek dil yetisi, gerekse metinde söz konusu olan dil dışı bilgiler yönünden kendisine eşit, kendisinden yüksek ya da aşağı görmesinin metni değişik yönlerden etkileyeceğini belirtmiştir ve bunun metnin çevirisi sırasında çevirmenin göz ardı edemeyeceği bir durum olduğunu belirterek Nida’nın önerdiği “devingen eşdeğerlik” kavramı ile ortak yönler sergilemektedir.

Bu bilgilerin ışığında, kaynak dilden hedef dile aktarılan metnin birbirinden farklı çevirilerinin yapılmasının gerekli olabileceği görüşü ortaya çıkmaktadır. Çevirmenlerin eşdeğerlilik konusuna ilişkin olarak akıllarında tutmaları gereken en önemli konulardan bir tanesi kaynak metnin yazar tarafından kimin için yazılmış olduğu ve yine kaynak metnin hedef dile aktarılırken kimin için aktarılacağı ilkesidir.

Bu tür bir yaklaşım kaynak metnin birbirinden farklı çevirilerinin ortaya çıkmasına neden olsa da kaynak metnin iletişimsel özellikleri açısından faydalıdır.

Çeviri, sosyal bilimlerin inceleme alanı kapsamına girmesi nedeniyle, çevirmene bu konuda yapacağı çalışmalarda bir esneklik sağlamaktadır ve bu durum aynı metnin farklı işlevler bağlamında birden fazla çeviri türünün yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Bengi-Öner (2001) İsraili çeviribilimci Gideon Touroy ile ilgili olarak yaptığı incelemenin sonuçlarını aktarırken, Touroy'un 1970'li yıllardaki çalışmalarıyla, pek çok yönüyle çeviribilimde tabuları yıktığını belirtmiştir: "Touroy'a göre çeviri eşdeğerliği dar çerçeveler içinde ele alınabilecek bir davranış değildir ve eşdeğerlilik devamlı devinim içersindedir. Touroy'un kuramında soyut bir kavram olarak ele aldığı eşdeğerlik, iki soyut kutuptan oluşur: "yeterlik" ve "kabul edilebilirlik" kutupları (94-95). Çeviri, kaynak metin normlarına yakın özellikler taşıdığı anda "yeterli çeviri" olarak tanımlanır; hedef dizge normlarına yakın olduğunda ise "kabul edilebilir çeviri" olarak betimlenir" (94-95). Bengi-Öner, Touroy'un kaynak metin ve hedef metin arasındaki ilişkinin türünü ve derecesini belirlemeye çalıştığını bildirerek, ilişkiyi belirleyen ögenin, çevirinin oluşmasında baştan sona etkin rol oynayan çeviri normları olduğunu aktarmaktadır.

Yazıcı (2005: 88) çeviride eşdeğerlik kavramı ile ilgili olarak, Werner Koller'in çeviride, kaynak metinden yola çıktığını belirtmiş, çeviride metin dışı öğelere ve edimsel eşdeğerliliğe yer vererek, çeviride devingen ilişkilere, çevirinin hedef dil ve hedef kültürle bağlantısına önem verdiğini aktarmış ve bunun hedef odaklı bir yaklaşımın işareti olduğunu bildirmiştir.

Yazıcı'nın (2005:88), aktardığına göre, çeviri amaçlı metin çözümlemesi terimini ilk kullanan kişi, Werner Koller'dir. Yazıcı (2005), Werner Koller'in eşdeğerlik evrelerini aktarırken, düzanlamsal eşdeğerliğin, dildışı öğeler açısından eşdeğerlik olduğunu bildirmiş ve yananlamsal eşdeğerliğin ise, sözcük seçimi ve biçimsel düzeyde bir eşdeğerlik evresi olduğunu aktarmıştır. Yazıcı (2005), metinsel eşdeğerlikle ilgili olarak, metin türü düzeyinde bir eşdeğerlikten söz edildiğini bildirmiş ve edimsel eşdeğerlik evresinin ise, iletişim düzeyi açısından ele alınmış bir eşdeğerlik evresi olduğunu altını çizmiştir. Son olarak da biçimsel eşdeğerlikle ilgili bilgi aktaran Yazıcı (2005: 88) bu tür bir eşdeğerliğin, metnin bireysel olarak anlatımsal kimliğini ortaya çıkaran biçim ve duygusal değerlere seslenmesi açısından eşdeğerliği olduğunu aktarmıştır.

Sonuç olarak eşdeğerlik kavramı, çeviri ve kuramla ilgilenen kişilerin dili ne olarak gördüklerine göre birbirinden farklılıklar göstermektedir ve her kuramcı, dile hangi açıdan yaklaşıyorsa, üreteceği çeviri kuramı ve eşdeğerlik ölçütü de o yaklaşımın izlerini taşımaktadır.

2.4. İşlevselci Yaklaşımlar

İşlevselci Yaklaşım, son dönemlerde üretilmiş olan ve belki de çevirmene en büyük rahatlığı sağlayan yaklaşımların başında gelmektedir. Akdemir (2002: 4) çeviri olgusu ve İşlevselci yaklaşımla ilgili olarak dikkat edilmesi gereken konunun, İşlevselci yaklaşımın çevirmene, sorumluluğunu taşımak koşuluyla büyük özgürlükler tanınması olduğunu belirtmektedir. İşlevselci yaklaşımın ölçütleri doğrultusunda çevirmenin, gizli birisi olmaması gerektiğini belirten Akdemir (2002:4) okurun, çevirmenin konuyla ilgili derinliğini ve düzeyini bilmesi gerektiğinin altını çizmiş ve çevirmeni, okur için tehlikeli akarsular üzerinden anlam köprüleri kuran kişi olarak tanımlayarak, okurun çevirmene güvenmesi gerektiğini bildirmiştir.

Çevirinin merkezine çevirmen yerleştirildiğinde ve işlevselci yaklaşım çerçevesinde çevirmenin yeri ve önemini değerlendirildiğinde, çevirmenlerin her şeyden önce iş ahlakına sahip kişiler olmaları gerektiği ve yapmakta oldukları işin önemi ve bu işe başlamadan önce yapılması gereken altyapı çalışmalarını bilinçli bir şekilde yerine getirmelerinin gerekliliği kendini göstermektedir. Çevirmenler, üzerinde çalışacakları eseri çevirmeye başlamadan önce mutlaka bir ön hazırlık sürecinden geçmelidirler. Bu ön hazırlık sürecinin uzunluğu, çevirmenin çeviri yapacağı alanla ilgili bilgisiyle orantılıdır.

Çeviri kuramlarıyla ilgili çalışmalar incelendiğinde özellikle de Katharina Reiss'in (1971) çalışmalarından sonra, Geleneksel Yaklaşım'ın yerini artık yavaş yavaş İşlevselci Yaklaşım'a bıraktığı ve çevirinin başlıca uğraşı olan metinlerin, bilimsel bir yaklaşımla türlere ayrıldığı gözlenmektedir.

Akdemir (2002), Reiss'in (1971) bu araştırmasında, geleneksel yaklaşıma uygun olarak kaynak metnin asli görevinin korunması gerektiğini savunmaya devam etmiş olmasına rağmen, aslında ayrımsalcı yaklaşımını, söz dizimi ile ilgili üniteler üzerinden çok "metin türleri" üzerinde temellendirdiğini bildirmiştir. Akdemir, Hans Vermeer'in (1978), bundan böyle çeviri araştırmalarında "İşlevselcilik" olarak bilinecek yeni bir yaklaşımın temellerini atmış olduğunu savunmuş ve Vermeer'in, çevirilerin, eylemler olarak görülmesi gerektiğini vurguladığını bildirmiştir:

Vermeer'e göre, metinler, belli alıcılar için ve belli amaçlarla üretilmiş olan metinlerdir. Bu genel ilke, elbette ki çeviri metinleri için de geçerlidir. Vermeer'in bu yeni yaklaşımında iki anahtar kavram ön plana çıkmaktadır: *Informationsangebot* ve *Skopos*. "Sunulan bilgi" anlamına gelen ilk kavrama göre, kaynak metin artık "*Kutsal asıl*" görülmemektedir. Amaç anlamına gelen ikinci kavram gereği, çevirinin amacı (*scopos*) bundan böyle kaynak metinden çıkarılmayacaktır; çünkü amaç hedef dil okurlarının beklentilerine ve gereksinmelerine dayanmaktadır (Akdemir:2002:143–161).

Akdemir'den (2002) farklı olarak Hönl (1998:7), geleneksel yaklaşımdan, işlevselci yaklaşıma atılan ilk adımın, metinleri türlerine ayıran Katharina Reiss (1971)

tarafından atıldığını ve bu adımın küçük bir adım olmasına karşın çok önemli anlamlar taşıdığını bildirmektedir. Reiss, geleneksel yaklaşımın “kaynak metnin özgün işlevini koruma ilkesine” sıkı sıkıya bağlı kalmasına karşın, karşılaştırmalı yaklaşımını sözcüksel ve sözdizimsel ögelere odaklamak yerine, metin türlerine yönelmeyi tercih etmiştir. Reiss anlamsal çözümlerini geleneksel modellere göre değil de, Avusturyalı ruhbilimci Karl Bühler’in çeviri ile ilgili olarak ortaya attığı ve “organon” olarak anılan modeline dayandırmıştır. Hönig’in (1998: 8) Bühler’den aktardığına göre dilsel ifadelerin üç tane işlevi vardır: Ek dilsel gerçekliğin simgesi olma “betimleme işlevi”, gönderenin tarif edilen gerçekliğe karşı takındığı tavır “dilin anlatım işlevi” ve alıcıda karşılıkların uyanmasını sağlayan bir işaret olma özelliği olarak dilin “seslenme işlevi”.

Hönig (1998:8) Reiss’in, Bühler tarafından ortaya atılan üç işlevli dil tanımını çeviri odaklı düşündüğünü belirtmekte ve metinlerin baskın bazı işlevleri olduğuna inandığını belirtmektedir.

2.4.1. Ana Metin Türleri

Reiss, Bühler'in ortaya attığı “üç dilsel işlevin” değişik türde metinler oluşturduğu görüşünden yola çıkarak metin ana türleri üzerinde temellenmiş bir çeviri kuramı geliştirmeyi amaçlamıştır. Reiss'in işlevlerine göre tanımladığı ana metin türleri Boztaş ve Coşkun'un (2002: 12-13) bildirdiğine göre (1) bilgilendirici metinler, (2) anlatımcı metinler, (3) işlemsel metinler, (4) işitsel araçlı metinler olarak dörde ayrılmaktadır.

Reiss, çevirisi söz konusu olduğunda en çok tartışmaya neden olan, şiir, roman, öykü gibi yazın türlerini “anlatımcı metin türü” başlığı altında toplamıştır. Boztaş ve Coşkun'un (2002: 12-13) aktardığına göre, Reiss'in Anlatımcı Metin Türü göndericinin, dili yaratıcı bir doğrultuda kullanması sonucu oluşmuş ürünleri kapsar ve şiir, roman, öykü gibi yazın türleri bu niteliktedirler. Özgün bir dilin kullanımını yansıttıklarından, bu yazınların çevrilmesinde, yazarın biçimini yönlendiren ilkelerin özellikle gözetilmesi, çeviri dilinde özgün metindeki sanatsal biçim ile etkinin bir benzerinin üretilmesi gerekir.

Ayrıca Reiss (1981: 71), sınıflandırmasını yapmış olduğu metin türlerine göre özgün çeviri yöntemlerinin geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Reiss'in sınıflandırmasına göre “Bilgilendirici Metin Türü” sınıfına giren bir hedef metin, sade bir düzyazı şeklinde çevrilmelidir ve gerek duyulan yerlerde açıklamalar yapmalı ve metnin içeriği ile ilgili referanslar vermelidir. Reiss'in

Anlatımcı Metin Türü özelliklerine sahip bir metin ise, teşhis edici bir özelliğe sahip olmalıdır ve çevirmen, kaynak metne, onu üreten yazarın bakış açısıyla bakmalıdır. Yine Reiss'in "İşlemsel Metin Türü" sınıfına giren metinlerin çevirisinde çevirmen, metne "uyarlayıcı" bir yöntemle yaklaşmalı ve çeviri okurunda, eseri kaynak dilden okuyan okurların hissettikleri duyguları uyandırmaya çalışmalıdır. Reiss'e göre, "İşitsel Araçlı Metin Türleri"nin çevirisinde, çevirmenler "eklemeli yöntem" kullanmalı ve sözcüklere görsel ve işitsel eklemeler yaparak, metnin vermek istediği mesajı aktarmalıdır.

Metin türlerini sınıflandıran Reiss, yine bu metin türlerine göre şekillenen değerlendirme ölçütlerinden de söz etmektedir. Reiss, içeriğe odaklı herhangi bir metnin çevirisinin anlamsal eşdeğerliği sağlamayı hedeflemesi gerektiğini belirtirken, bilimsel bir metnin de kaynak dilin özelliklerini korumasının gerekliliğinin altını çizmektedir. Bununla birlikte Anlatımcı Metin Türü sınıfına giren bir metinde mecaz anlamları korumak daha çok önemli olurken, Bilgilendirici Metin Türlerinde önemli olan mesajı hedef dile doğru ve anlaşılır bir biçimde aktarmaktır.

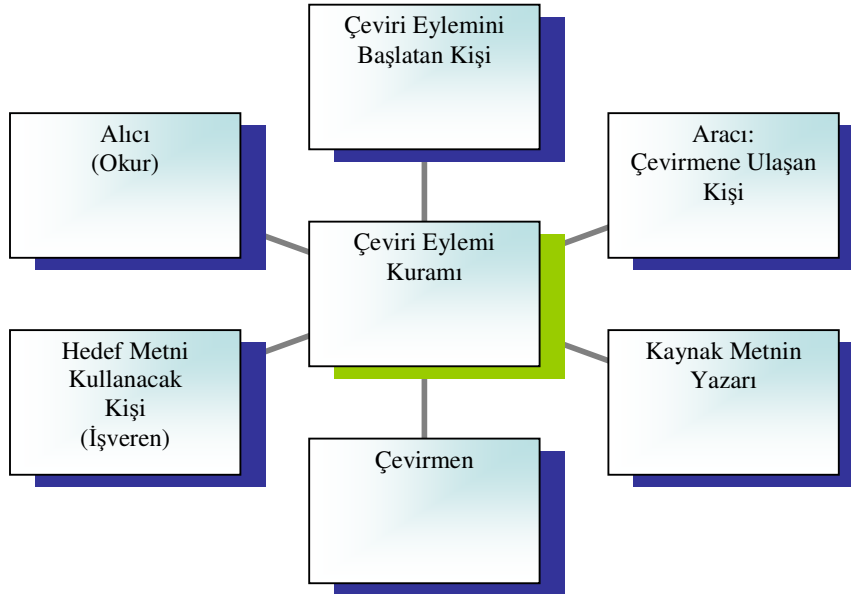
Çeviri ile ilgili olarak üretilmiş olan İşlevselci yaklaşımlardan en geçerli olanları Reiss'in yukarıda incelenmiş olan metin türleri üzerine olan kuramı, Vermeer'in Skopos Kuramı ve Holz-Manttari'nin Çeviri Eylemi Kuramıdır. Reiss, yukarıda da

görüldüğü üzere, diğer kuramlardan farklı olarak kuramını sözcüklerin ya da tümcelerin çevrilmesi üzerine değil de metinlerin çevrilmesi üzerine odaklamıştır.

2.4.2. Çeviri Eylemi Kuramı

Reiss'ten farklı olarak Holz-Manttari (1984) çevirinin sözcükleri, tümcelerin ya da metinleri çevirmek olmadığını, bunun yerine işlevsel olarak kültürlerin birbirleri üzerine kurdukları engelleri kaldırmak amaçlı olduğunu savunmuştur. Manttari, iletişim sürecinde farklı rollerde insanların bulunduğu bir tür diller-arası modelin varlığından söz etmektedir:

Tablo 2.4.2: Manttari'nin Çeviri Eylemi Kuramı, (Manttari, 1984).

Manttari, çeviri eyleminin sadece eser ve çevirmen arasında kurulan bir ilişki olmadığını ve bu süreçte birbirinden farklı birçok etmenin rol aldığına altını çizmekte ve çeviri eylemi sonucunda işlevsel olarak iletişimsel ve yine işlevsel olarak uygun bir hedef metnin, hedef kültüre yerleştirildiğinden bahsetmektedir. Manttari'nin kuramı çeviriyi, çevirmeni ve çeviriyi yaptıran kurumu da kapsayan bir karşılıklı etkileşimi de içine alan bir tür sosyokültürel bağlamın içersine yerleştirmektedir.

Manttari'nin de altını çizdiği gibi, çevirmenler çeviri eylemleri sırasında özgür görünmelerine karşın, eğer yaptıkları çeviriyi bir iş olarak ve bir kişi ya da kurum için yapıyorlarsa, müşterilerinin ihtiyaçlarını da gözetmek durumundadırlar. Bu durum çeviriyi etkilemesi söz konusu olan en önemli unsurlardan bir tanesidir.

2.4.3. Skopos Kuramı

Vermeer'in Skopos Kuramı, adını Yunanca bir sözcük olan ve "amaç" anlamına gelen "skopos" sözcüğünden almıştır. Skopos Kuramı, çeviride önemli olanın çevirinin hangi amaçla yapılmakta olduğunu ve bu amacın çeviri yapılırken kullanılacak olan modelleri doğrudan etkilemesi gerektiğini savunmaktadır. Bu kurama göre kaynak metnin hedef metne dönüşmesi sürecinde en önemli etken, amaçtır ve bir metnin ne amaçla çevrileceğinin bilinmesi ve bu çevirinin hedef kültürde hangi amaçlara hizmet edeceği, çeviriyi şekillendirir (www.anukriti.net).

Bahadır ve Dizdar'ın (2004: 257-266) Vermeer'den (2003) aktardıklarına göre Vermeer çeviriyi “bir metindeki sözcük ve tümce birimlerini, bir başka dildeki eşdeğer sözcük ve tümce birimlerine dönüştürmek” olarak tanımlamaktadır (Rifat, 2004: 257). Vermeer adı geçen çalışmasında gösterge kavramına da değinmiş ve çeviri ürününe götüren çeviri sürecinin, bir göstergenin göstereni yerine, başka bir gösteren koymak ve bunu yaparken de gösterilene dokunmamak anlamına geldiğini belirtmiştir. Çeviri ile ilgili olarak “Çeviri öncelikle kültürel bir eylemdir. Çeviri, kültürel çeviri gerektirir”(Rifat; 2004;265) saptamalarında bulunan Vermeer, bu görüşünü Skopos olarak adlandırdığını ve ilk kez 1978'de yayımladığı kuramın bir parçası olduğunu bildirmektedir (Rifat, 2004; 265).

Vermeer (Bahadır ve Dizdar: 2004) Skopos kuramını açıklarken, kendi kültür ortamında bir kaynak metnin alınarak yerine, (farklı) kültür ortamında “skopos”una uygun şekilde işlenebilecek bir hedef erek metnin konulacağını bildirmiştir. Bu yerine koyma işleminin nasıl yapılacağı kararını çevirmene bırakan Vermeer, çevirinin kaynak metindeki ifade biçimlerine dayanmadığını belirtmiş ve kaynak metnin çeviri davranışı için bir uyarı ve yönlendirici özellik taşıdığıının altını çizmiştir (Rifat:2004):

Belli bir kültüre bağlı bir toplumun üyesi ve bir birey olan çevirmen ilkece, herkesin kendi davranış biçimini seçmekte özgür olduğu gibi kendi “skopos”unu seçmekte özgürdür... Bir çeviri, çevirmenin bir kaynak METNE tepkisine bağlıdır. Çevirmen, erek metnin amaçladığı alıcılar tarafından uygun biçimde anlaşılması için gerekli skopos'u belirlemekte hem özgürdür hem bu sorumluluğu taşır. Erek metin, çevirmenin beklediği biçimde alınılıyorsa (skopos'a) “uygun” biçimde anlaşılmalıdır (Rifat:265).

Çevirmene özgürlük vermesinin yanı sıra aynı oranda sorumluluk gerektiren skopos kuramı, kaynak metnin, hedef metne dönüştürülmesi sırasında çevirmeni merkeze

yerleştirmekte ve çevirinin başarıya ulaşıp ulaşmadığının kararının verilmesini yine çevirmene bırakmaktadır.

Sonuç olarak, işlevselci yaklaşımla ilgili olarak Hnig'in (1988:14) yaptığı karşılaştırma, işlevselci yaklaşımların, geleneksel yaklaşımlardan farklılıklarını belirgin çizgilerle ayırmaktadır:

	İŐLEVSELĐ	İŐLEVSELĐ OLMAYAN
EVĐRMEN	Müşterisine sadıktır Görünür olmalıdır	Yazara sadıktır Görünmemelidir
Çeviri süreci	Hedef metne yönelik olmalıdır	Kaynak metne yönelik olmalıdır
Çevirinin amacı	Kabul edilebilir iletişim	Dilbilimsel eşdeğerlik
Çeviride kullanılan araçlar	Psiko-sosyodilbilimsel Metin dilbilim (evirmenin karar verme yeteneğini destekleme)	Ayrımsal dilbilimsel Sözcüksel anlambilim (evirmenin kurallara uymakla yetinmesi)
Benzetme	Nehirleri geçmek için köprüler inşa etme	Nehirlerin içinden geçme

Tablo 2.4.3. : Geleneksel ve İşlevselci Yaklaşımların Farkları (Hnig: 1998).

2.5. Çeviri Modelleri

Neabert ve Shreve (1992), çeviri sürecini etkileyen bazı belli başlı değişkenlerin varlığından söz etmektedir ve bu değişkenleri sekiz başlık altında toplamaktadır:

1. Söz konusu olan dillerin sistemleri
2. Kaynak metnin ve hedef metnin, metinsel özellikleri
3. Hedef metnin okuyucu kitlesinin durumu, gereksinimleri, eğilimleri ve niyetleri
4. Kültürel, sosyal ve iletişimsel farklılıklar
5. Paylaşılan bilginin miktarı ve düzenlenmesi
6. Okurun metinsel beklentileri
7. Kaynak metnin bilgi içeriği
8. Hedef metnin kabul edilebilirlik kısıtlamaları

Neabert ve Shreve'in saptamalarından başka, çeviri sürecini etkileyen belki de en önemli değişken, çeviri uygulamalarında evrensel kararların henüz alınmamış olması ve yazınsal çevirinin sınırlarının çizilmesinin, dillerin, kültürlerin ve yazının çok çeşitlilik göstermesindedir.

Çeviri modellerinin hepsinin amacı, çeviriye tutarlı ve bilimsel bir yaklaşım sağlamak ve çeviri sürecinin nasıl işlediğini gösteren simgesel şemalar oluşturarak, karmaşık dizgelerin daha net görünmesini ve algılanmasını sağlayarak kuramsal soyutlamalar ve betimlemeler ortaya koymaktır. Bu modeller, örnek oluşturucu ve yol gösterici niteliğe sahip olma özelliklerinden dolayı, çevirmene karşılaşıcağı sorunlar karşısında somut çözümler önerebilmektedir. Ayrıca, bu modellerin, hem iç hem de dış tutarlılığa sahip olma özellikleri onlara bilimsel bir kimlik kazandırmaktadır.

Çeviri modellerinin incelenmesi ve derlenmesi çalışmalarında araştırmacıları bekleyen bazı sorunlar vardır. Bu sorunların en başında, çeviri modellerinin çeviri kuramları gibi çok geniş ve bir o kadar da ölçsüz bir alana yayılmış olması ve bu alanda yapılmış olan araştırmaların her birinin dilin, metnin, kültürün çeşitli yönleri ile ilgili olarak şekillenmesinden kaynaklanmaktadır.

Neubert ve Shreve (1992) bazı çeviri modelleri belirlemiş ve bu çeviri modellerini şöyle sıralamıştır:

1. Eleştirel Model
2. Uygulamalı Model
3. Dilbilimsel Model
4. Metindilbilimsel Model
5. Sosyokültürel Model
6. Bilgisayar Destekli Model
7. Psikodilbilimsel Model

Neubert ve Shreve tarafından saptanan çeviri modelleri incelendiğinde, Eleştirel Model (1992) olarak anılan modelin, çeviri bittikten sonra devreye girdiği ve sonucu değerlendirdiği söylenebilir. Bu model için çeviri süreci değil de ortaya çıkan ürün önemlidir. Eleştirmen çevrilen kaynak metinle, elde edilen hedef metni karşılaştırmaz. Eleştirel Çeviri Modeli'nin eleştirel, tarihi, sosyal ve kişisel etmenlerle şekillenmiş birçok türü vardır. Bu noktada üzerinde durulması gereken bir nokta da, çeviri eleştirisiyle edebi eleştiri arasındaki farklılıklardır.

Edebi eleştiri, kaynak dilden aktarılan hedef metnin metinsel ve yazınsal özelliklerine odaklanıp, çeviriyi hedef dil metni olarak yargılarken çeviri eleştirisini metne, bir çeviri olarak değer biçer. Göktürk (2004: 87) çeviri eleştirisine ilgili görüşlerini belirtirken, çeviri eleştirisinde önemli olanın, doğrudan doğruya yapılacak olan yanlış-doğru çözümlenmeleri değil, kaynak dil ile hedef dil, kaynak metin ile hedef metnin arasında yapılacak ayrımsal karşılaştırmalarla, tek tek yanlışlar ötesinde, benzer türden yanlışların nedenlerinin, işleme olasılıklarının, dizgeli bir biçimde ortaya konularak elde edilebileceğini savunmuştur.

Eleştirel Model'in izleri diğer çeviri modellerinde de görölmektedir ve bu modelin en önemli özelliklerinden birisi, çevirinin yeniden gözden geçirilmesinin bir tür kalite kontrol özelliğı taşımasıdır. Çeviriyi bir süreç olarak değil de bir sonuç olarak gören Eleştirel Model'in odaklandığı en önemli nokta "kabul edilebilirlik" ölçütüdür.

Yazıcı (2005: 97) Newmark'ın metin çözümlemesinde kaynak metni yakından okuma ve anlamını çıkartmanın çeviri ediminin ön koşulu olduğunu öne sürerek, çeviri amaçlı metin çözümlemesinde sırasıyla kaynak metnin amacı, çevirmenin amacı, metin türü, hedef kitle, metnin resmiyet derecesi, yazarın dilsel yetkinliğı, çevirinin nerede yayımlanacağı gibi ölçütler üzerinde durulduğunu belirtmiş ve bu ölçütlerde çevirmenin kaynak metni temel alacağını sürekli olarak anımsatıldığını belirterek Newmark'ın şu sözlerini aktarmıştır:

Temelde çeviri etkinliğinde kaynak metnin çözümlenmesi, çeviri amaçlı metin çözümlemesinin ilk evresi olup, çeviri

eleştirisi gibi yararlı bir disiplinin de temelidir... Çeviri kuramı uygulamaya ancak bu aşamadan sonra girer (Yazıcı: 2005: 97).

Neabert ve Shreve'nin (1992) aktardığına göre, kullanılan dilin uygulamadaki sorunları ile ilgilenen bir başka model ise, Uygulamalı Modeldir. Kaynak metinden yola çıkan uygulamalı modelde çalışmanın odaklandığı iki nokta vardır; bildirimsel bilgi ve yordamsal bilgi. Bu modelde, çevrilecek metnin analizi yapılır ve içerik incelenir ve bu modelde en önemli yere sahip olan "uygulama" kaynak metnin içeriğinin, hedef metne nasıl taşınacağı üzerinedir. Durağan değil de hareketli bir model olan uygulamalı modele, uygulamalı denmesinin sebebi, insanoğlunun çeviri yapma/uygulama sürecine odaklanmış olmasıdır. Bu model içerisinde yer alan diğer süreçler, gözlem süreci, karşılaştırma süreci ve deneysel çalışma süreçleridir.

Yine Neabert ve Shreve'nin aktardığı bir başka model Dilbilimsel Modeldir. Dilbilimsel Model, kaynak dil ve hedef dilin sistematik ilişkisi üzerine yoğunlaşır ve hedef dildeki mekanizmanın, kaynak ve hedef dilin yapısal farklılıklarını ne ölçüde karşılayacağı üzerine çalışırken, kaynak dil göstergelerinin, hedef dil ve göstergelerine aktarılması sürecindeki dilbilimsel mekanizmayı inceler.

Dilbilimsel model ve çeviri ile ilgili olarak yapılan dilbilimsel çalışmalar değerlendirildiğinde, bu türden çalışmaların dili sadece bir sistem olarak gördükleri

ve dilin ne kültürel ne toplumsal ne de iletişimsel özelliklerinin hesaba katılmadığı fark edilir.

Dilbilimsel yaklaşımlar, bütünden çok birimlerle ilgilenmektedir ve dilin çeviri aracılığıyla nasıl çalıştığı konusunda ilgilidir. Ancak çeviri, çevirmenin merkezde bulunduğu ve kültürler arası farklılıklara ve sorunlara kendi kültürü ve bilgi birikimiyle çözüm getirdiği bir alandır.

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi çeviri ile ilgili olarak ortaya atılan dilbilimsel kuramlar ve bu kuramlar doğrultusunda geliştirilen modeller, dilbilimin doğası gereği çeviri eylemini dilin yeniden kodlanması olarak değerlendirmektedir. Ancak, çeviri bir tür şifre çözme eyleminden çok daha zengin bir uğraş alanıdır ve kaynak metinle, kültürle, dille, yazar ve yazarın eseri ürettiği dönemle ilgili olarak çok geniş bir araştırma yapılmasını gerektirmektedir. Bütün bu bilgilerin ışığında çeviri ile ilgili olarak ortaya atılan dilbilimsel yaklaşımların, soyut ve matematiksel oldukları ve bu özelliklerinden dolayı da çeviri olgusunu bütün boyutları ile kapsamak için yeterli olmadıkları sonucuna varılabilir.

Neabert ve Shreve'nin (1992) tanıttıkları bir başka model olan Metindilbilimsel Model, kaynak metin ve çeviri işlemi sonucunda üretilen hedef metnin birbirinden farklı olduğunu iddia eder. Bu farklılık sadece sözcükler ve cümleler bağlamında değildir. Çevrilen metnin metinsel değerinin olması, metnin dilbilimsel değerinin ve eşdeğerliliğinin korunmasından daha önemlidir. Anlamın cümleye bağlı olmadığı bu

modelde, metin bütünlüğünün eşdeğerliliğine önem verilir. Yine bu modelde çeviri, anlam aktarımından çok, kaynak metnin iletişimsel değerleri ile ilgilenir. Neabert ve Shreve'nin aktardıklarına göre, bazı belirgin yönleri ile diğer modellerden ayrılan Sosyokültürel Model, kaynak metin olarak da nitelendirilen özgün metni, belirli bir kültürün tarihi ve sosyal yapısının en önemli ürünü olarak görmektedir ve bu modele göre, metinlerin içerikleri eşsiz olduklarından dolayı yeniden oluşturulamazlar. Modelin aşırı uç noktalarının çeviri nihilizmine kadar gittiğini belirten Neabert ve Shreve, bu modele göre hedef metinlerin, kaynak metnin zarar görmüş halleri olduğunu düşünmektedir. Özellikle de hedef kültürde karşılığı olmayan metinlerin çevrilmesine karşı olan Sosyokültürel Model, çeviri eşdeğerliğini bir yanılsama olarak değerlendirmektedir.

Kaynak metni dokunulmaz olarak değerlendiren Sosyokültürel Model'de, okurun çeviri aracılığıyla edindiği bilgiler, tam anlamıyla gerçek bilgiler değildir ve çeviri kaynak metnin aşlýmış gibi değil de çeviri olarak okunmalıdır. Bu modelin savunduğu bir başka ve belki de en önemli görüş, çeviri metnin toplum üzerinde oluşturduğu etkinin, kaynak metnin üretildiği toplum ve kültür üzerinde oluşturduğu etkiden farklı olduğudur. Yukarıda bahsi geçen diğer modellerde olduğu gibi, Sosyokültürel Model'de de kaynak metin, merkezdedir ve ana etmendir.

Çevirinin bir insan uğraşı olduğunu savunan modellerden farklı olarak çeviri ile ilgili ortaya atılmış ve çevirinin bilgisayarlar tarafından da yapılabileceğini savunan bir

diğer model de makine çevirilerinin üzerinde duran Bilgisayar Çevirisi Modelidir. Bu model dilbilimsel modele benzer. Bilgisayar Destekli Model ve Bilgisayar Çevirisi Modeli olmak üzere iki ana türe ayrılır. Bilgisayar çevirisinin dayandığı eşdeğerlilik olgusu, kaynak dil ve hedef dil arasındaki eşdeğerlik olgusudur.

Bu model bilgisayarların çalışma ilkeleriyle yakından ilgilidir ve bilgisayarın yapısı gereği, bilgileri sayısal değerlere dönüştürme özelliği, dil için de geçerlidir. Bu tür bir yaklaşım, dillerin içinde geliştikleri, kültürel değerleri göz önünde bulunduramayacağı için, edebi çevirilerde istenilen sonuçları veremez.

Son olarak incelenecek olan model Psikodilbilimsel Modeldir. Çeviri çok kapsamlı bir çalışma ve araştırma alanına yayılmış olduğu için, çeviri ile hiçbir model tek başına ilgilenemez. Diğer modellerden farklı olarak, Psikodilbilimsel Model, çeviri sürecinin bilişsel öğeleri ve çeviri sürecinde beyinde görülen faaliyetler üzerinde durur. Çeviri sürecinde beyinde oluşan olayları, bir kara kutuya benzeten model, Sesli Düşünme Protokolünün (Think Aloud Protocol (TAP)) çeviri sürecinin anlaşılmasına yardımcı olacağını savunur ve bu sürecin anlaşılması için, deneylerin ve de deneysel modellerin kullanılması gerektiğini savunur.

Sonuç olarak, çeviri çalışmalarını tek başına kapsayacak mevcut bir modelin varlığından söz etmek olanaksızdır. Çeviri ile ilgili olarak ortaya atılacak olan bir modelin sağlıklı bir biçimde işleyebilmesi için, diğer modellerin bazı özelliklerini de

bünyesinde barındıran hem eklettik hem işlevselci hem de çeviri süreci başlamadan devreye giren ve çevirmene gereken önemi veren ve hatta çevirmeni, çevirinin merkezine yerleştiren bir model olması gerekir.

Çevirmen, çeviri edimindeki yerini aldıktan sonra çeviri edimi ve çevirmenle yakından ilişkili bir gereksinim ortaya çıkar. Bu gereksinim, çevirmenin çeviri edimi sırasında karşılaşması olası sorunların üstesinden gelmek için, yararlanacağı çeviri stratejileridir.

2.6.Çeviri Stratejileri

Çeviri ile ilgili olarak yapılan incelemelerde sıkça karşılaşılan bir başka kavram ise strateji kavramıdır. Strateji sözcüğü Cambridge Advanced Learner's Dictionary'de (2003: Version 1.0); savaş, politika, iş dünyası, sanayi ya da spor alanları gibi kollarında, başarı kazanılması amacıyla ayrıntılı planların yapılması ya da ayrıntılı planlar yapma becerisi olarak tanımlanırken Webster's New Collegiate Dictionary'de (1961) belirli bir alanda başarılı olmak için yapılan plan ya da uygulanan yöntem olarak tanımlanmaktadır.

Yukarıda sözü geçen bilgilerden yola çıkarak çeviri stratejilerinin, çevirmen tarafından tasarlanan ve bir çeviriyi nasıl yapacağını kapsayan plan olarak tanımlamak mümkündür.

Ali Darwish (1999), L rscher'in(1991),  eviri stratejilerinin,  eviri kuramları çerçevesine dâhil edilmediğini bildirdiğini ve K nigs (1987) ve Wilss (1983) gibi araştırmacılar dışında  eviri stratejilerinin tanımının başka hiçbir araştırmacı tarafından yapılmadığını bildirmektedir. Darwish'in aktardığına göre L rscher,  eviri stratejisinin tanımını şöyle yapmaktadır:

Çeviri stratejisi, bir dizi problem  zme aşamasından oluşan ve çevirmenin metinle ilgili belirli saptamalar yaparken kullandığı evrensel bir yordamdır. Bu problem  zme aşamalarının, sözdizim ve sözcük seçimi gibi hiyerarşik olarak daha az öneme sahip problemlerin üzümleriyle ilgili kararları kısmen belirlediklerini ya da kısmen sınırladıklarını ve yapılar oluşturmak amacıyla çeşitli şekillerde birleştiklerini bildirmektedir(L rscher 1991, (Darwish 1999: 18).

L rscher'in tanımı göz önünde bulundurulduğunda,  eviri stratejilerinin, çevirmenin  eviri sırasında karşılaştığı sorunları aşmak için geliştirdiği taktikler oldukları söylenebilir. L rscher'in (1991) stratejileri birer problem  zme mekanizması olarak tanımladığını belirten Darwish (1999),  eviri stratejilerinin,  eviri sırasında karşılaşılan problemleri  zmek amacıyla çevirmen tarafından kullanıldıklarını ve bir problemin algılanması ile devreye girdiklerini belirtmektedir.

Darwish (1999), L rscher'den (1991) farklı olarak S guinot'un (1991) stratejileri hem bilinçli olarak hem de bilinçsiz olarak kullanılan izlekler olarak tanımladığını

bildirmekte ve her iki durumda da belirgin taktikler ve zihinsel süreçlerin kullanıldığını aktarmaktadır.

3. UYGULAMA

Bu tez çalışmasında görüşme yapılan kişilerin konuyla ilgili görüşlerini belirlemek için standartlaştırılmış açık uçlu görüşme çalışması uygulanmıştır. Araştırmaya katılan kişiler görüşme sorularını sırasıyla ve gerektiğinde araştırmacının da katılımı ile yanıtlamışlardır.

3.1. Veri Toplama Tekniği

Bu tezin kuramsal aşamasında, veri toplama aracı olarak çeviri edimi kapsamındaki konularda yayınlanmış çeşitli kitaplar, dergilerde yayınlanmış makaleler, internette belli bir kuruma ya da kişiye ait olarak yayınlanmış makaleler, konu ile ilgili daha önceden hazırlanmış tez çalışmaları kullanılmıştır.

Bu tezin uygulama aşamasında nitel verilerden yararlanılmıştır. Veri toplamak amacıyla önceden belirlenmiş kişilerle görüşmeler yapılmış ve bu kişilerin konuyla ilgili görüşlerini öğrenebilmek için nitel bir veri toplama tekniği olan standartlaştırılmış açık uçlu görüşme tekniğinden faydalanılmıştır. Görüşme yapılan kişilerden elde edilen veriler üzerinde yapılan incelemeler sonucunda öğrencilerin ve çeviri eğitimi veren ve aynı zamanda çeviri yapan kişilerin yazın çevirisi sırasında karşılaştıkları sorunlar, bu sorunlarla karşılaşmalarına sebep olabilecek unsurlar ve bu sorunları aşmak için geliştirdikleri stratejiler belirlenmiştir.

3.2. Standartlaştırılmış Açık Uçlu Görüşme Soruları

Bu tez çalışmasında deneklerin konuyla ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla uygulanan standartlaştırılmış açık uçlu görüşme (bkz Ek A), bu tezin temel veri toplama araçlarından biridir. Standartlaştırılmış açık uçlu görüşme sorularını oluşturmak için öncelikle konuyla ilgili olarak alanyazın taraması yapılmıştır ve daha sonra ise çeşitli kaynakların incelenmesi sonucu, standartlaştırılmış açık uçlu görüşme sırasında kullanılmak üzere yeni sorular oluşturulmuştur. Çeviri edimi ve çeviri edimini etkileyen unsurlar birbirinden farklı özellikler sergilemektedir. Görüşme soruları seçilirken ve oluşturulurken, soruların araştırılan alandaki sorunları belirlemesine ve bu sorunlara çözüm getirmesine dikkat edilmiştir.

Bu tez çalışmasında çevirmen odaklı bir çeviri modeli geliştirmek amacıyla kullanılan standartlaştırılmış açık uçlu görüşme çalışmasında dokuz tane soru vardır (bkz. Ek A). Deneklerden, her soruyu kendi tecrübe ve görüşlerinden faydalanarak cevaplamaları istenmiştir.

3.3. Verilerin Değerlendirilmesi

Bu tezde araştırmacı, yazın çevirisi yaparken karşılaşılan sorunları, bu sorunları doğuran unsurları ve bu sorunları aşmak için geliştirilen stratejileri belirlemek için örneklem grubundaki öğrencilerle ve öğretim üyeleriyle görüşme yapmıştır. Örneklem grubunu oluşturan denekler, sorulan soruları sırası ile ve gerektiğinde

araştırmacının katılımı eşliğinde cevaplandırmıştır. Standartlaştırılmış açık uçlu görüşme yöntemiyle sorulan sorular deneklerin anlayabileceği şekilde somut ve sade bir ifade ile sorulmuştur. Deneklerin hepsi sorulan soruları cevapladıktan sonra, toplanan veriler araştırmacı tarafından betimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Standartlaştırılmış açık uçlu görüşme yöntemi ile toplanan veriler, deneklerin eviri yaparken karşılaştıkları sorunlar, bu sorunları doğuran unsurlar ve bu sorunları aşmak için geliştirilen stratejileri belirlemek amacı ile betimsel analiz yöntemiyle incelendikten sonra, verilerinin analiz edilmesi ile ortaya çıkan bulgular bu araştırmanın dördüncü bölümünde denek sayısının yarısından çoğunun belirttiği görüş, genel görüş olarak alınarak ayrıntılı bir şekilde yorumlanmıştır.

4. VERİ ÇÖZÜMLEMESİ VE SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Nitel Verilerin Değerlendirilmesi

Üniversitelerin ilgili bölümlerinde çeviri dersleri alan öğrencilerin ve yine üniversitelerin ilgili bölümlerinde çeviri dersleri veren ve bu özelliklerinin yanı sıra birer çevirmen olan öğretim üyelerinin oluşturduğu örneklem grubuyla yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Betimsel analiz yapılmasındaki amaç, araştırmada toplanan verilerin araştırma problemine ilişkin olarak neleri söylediği ve hangi sonuçları ortaya koyduğunu ön plana çıkarmaktır.

Örneklem grubunu oluşturan kişilerin çeviri yaparken karşılaştıkları sorunları ve bu sorunları aşmak için geliştirdikleri stratejileri belirlemek amacıyla sorulan görüşme sorularına verilen cevapların betimsel analizi, aşağıdaki gibidir:

4.1.1 Öğrencilerle Yapılan Görüşmelerin Betimsel Analiz Yöntemiyle Değerlendirilmesi

Görüşmede sorulan ilk soru, görüşmeye katılan öğrencilerin, “çevirmen” kavramını nasıl tanımladıklarını ve “çevirmenin niteliklerinin neler olması gerektiğini” ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Diğer soruların amacı ise, görüşme yapılan öğrencilerin, “çevirmen ve nitelikleri” tanımları doğrultusunda, çeviri yaparken ne tür sorunlarla karşılaştıkları ve bu sorunları aşmak için, ne tür stratejiler geliştirdiklerini bulmaya yöneliktir.

4.1.1.1. Öğrencilere Göre Çevirmenin Kimliği ve Nitelikleri

Çevirmenin kimliği ve nitelikleriyle ilgili olarak görüşmeye katılan öğrencilerden alınan yanıtlar betimlendiğinde, her öğrencinin kendi bakış açısı doğrultusunda bir tanımı olduğu sonucuna varılmıştır. “Çevirmenin tanımı” ile ilgili veriler betimlendiğinde, “dilsel ve kültürel aktarım yapan kişi”, “kültürlerarası elçi”, “bir metni bir dilden, başka bir dile ve kültüre aktaran kişi” kavramları tespit edilmiştir. Çevirmenin nitelikleri ile ilgili olarak ise, “alan bilgisine sahip”, kaynak metne sadık”, “araştırmacı”, “sabırlı”, “sorumluluk sahibi”, “dilbilim ve anlambilim bilgisine sahip”, “çalışkan”, “anlamsal eşdeğerliği sağlayan”, “uygun çeviren”, “kaynak metne saygılı”, “eğitilmiş” kavramları elde edilmiştir.

4.1.1.2. Öğrencilere Göre Çevirmenin Sorumlulukları ve Çeviri Yapmadan Önce Yapması Gereken Çalışmalar

Çevirmenin sorumlulukları bağlamında, çeviriye başlamadan önce yapması gereken çalışmalarla ilgili soruya verilen yanıtlar, a) kaynak kültürle ilgili olarak, b) kaynak metnin yazarıyla ilgili olarak, c) eserin üretildiği ya da yansıttığı dönemle ilgili olarak ve d) alan bilgisiyle ilgili olarak yapılması gereken çalışmalar adıyla dört başlık altında toplanmıştır. Soruyla ilgili olarak görüşmeye katılan öğrencilerin verdikleri yanıtlar betimlendiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- a) Kaynak kültürle ilgili olarak “çevirmenin, çeviri sürecinde deyimlerin ve atasözlerinin anlamlarını derinlemesine araştırarak aktarmasının gerekliliği”, “çevirmenin kaynak kültürü özümsemesinin gerekliliği”, “çevirmenin kaynak kültürün içene girmesi ve mümkünse bu kültürün yaşandığı coğrafyada bir süre bulunmasının gerekliliği”, “çevirmenin, dilin ve kültürün bir bütün olduğunu her zaman hatırlamasının gerekliliği”, “çevirmenin objektif olmasının gerekliliği”, “çevirmenin, kaynak kültürü tanıması ve tanıtacak kadar bilgiye sahip olmasının gerekliliği” görüşleri elde edilmiştir.
- b) Kaynak metnin yazarıyla ilgili olarak, “çevirmenin yazarı ürettiği diğer eserleriyle birlikte tanınmasının gerekliliği”, “çevirmenin, bir eleştirmen

titizliği ile yazarın hayatıyla ilgili olarak araştırma yapmasının gerekliliği”, “çevirmenin, yazarı diğer yazarlardan ayıran; üslup, kurgu, teknik vb. yönleri ile tanınmasının gerekliliği”, “çevirmenin yazarı tek bir eser bağlamında değil de, diğer eserleriyle birlikte bir bütün olarak hesaba katmasının gerekliliği”, “çevirmenin, yazarı etkileyen akımların ve yazarın içinde yetiştiği düşün hayatının yazara katacağı özelliklerin farkında olmasının gerekliliği”, “çevirmenin, yazarın yaşadığı dönemi hesaba katmasının gerekliliği”, görüşleri elde edilmiştir.

c) Kaynak metnin üretildiği ya da yansıttığı dönemle ilgili olarak, “dönemi şekillendiren sosyal, siyasi, doğal olayların yazara ve esere kattıklarıyla ilgili farkındalık”, “dönemin toplumsal yapısı hakkında araştırma yapılmasının gerekliliği”, “ belirli bir dönemi, tek bir yazarla değil de, başka yazarların eserleriyle de tanınmanın gerekliliği”, “yazarın sözcük seçiminin, eserin üretildiği ya da yansıttığı dönem bağlamında göz önünde bulundurulmasının gerekliliği” görüşleri elde edilmiştir.

d) Alan bilgisiyle ilgili olarak, “alanda uzman kişilerle fikir alış verişi yapılmasının gerekliliği”, “alan bilgisinin olmadığı ya da araştırılma yapılsa dahi alanda gerekli altyapının sağlanamadığı durumlarda, çeviri yapılmamasının gerekliliği”, “alanda yazılmış farklı eserler üzerinde araştırma yapmanın gerekliliği” görüşleri elde edilmiştir.

4.1.1.3. Öğrencilerin Çeviri Yaparken Karşılaştıkları Sorunlar

Çeviri yaparken karşılaşılan sorunları tespit etmek amacıyla öğrencilere sorulan soruya verilen yanıtlar betimlendiğinde “anlamı aktaran bir çeviri ya da biçimi aktaran bir çeviri yapmaya karar verme sürecinde yaşanan ikilem”, “kaynak kültür hakkında yeterli bilgiye her zaman ulaşamamaktan kaynaklanan sorunlar”, “sözcük seçimi sırasında yaşanan sorunlar”, “deyim ve atasözü aktarımlarında yaşanan sorunlar”, “kültürel farklılıkları aktarırken yaşanan sorunlar”, “yazarın kendi kültüründe yarattığı etkiyi, çevirmenin hedef kültürde her zaman yaratamaması sorunu”, “özellikle kaynak dile tam anlamıyla hâkim olamamaktan kaynaklanan sorunlar”, “dilsel, kültürel ve anlamsal eşdeğerliği aynı anda sağlamanın çok zor olduğu metinlerin çevirisini yapmak”, “alan bilgisinin yeterli olmadığı konularda çeviri yaparken zorlanma”, “bazı sözcüklerin anlamlarının sözlüklerde bulunmaması sebebiyle kaynaklanan sorunlar”, “yazarın biçimine ayak uyduramamak” görüşleri elde edilmiştir.

4.1.1.3.1. Öğrencilerin Dilsel Eşdeğerliği Sağlamak İçin Geliştirdikleri

Stratejiler

Öğrencilerin dilsel eşdeğerliği sağlayabilmek için geliştirdikleri stratejileri tespit etmek amacıyla sorulan soruya verilen yanıtlar betimlendiğinde, “kaynak dildeki deyimlerin ve atasözlerinin karşılıklarını hedef dilde bulmak”, “çevirmenin bazı durumlarda kendi yorumunu katması”, “mümkünse kaynak metnin yazarıyla,

mümkün değilse de kaynak dilin anadili konuşucularıyla tartışarak soruna çözüm bulma”, “aynı anlamlı sözcüklerin bulunamadığı ya da aynı anlamı yansıtan cümle yapılarının hedef dilde kurulamadığı durumlarda, benzer anlamlı sözcükler ve cümle yapıları kullanmak”, “çeşitli sözlüklerden faydalanmak”, “iyi bir sözlük koleksiyonuna sahip olmak”, “kaynak dilde yazılmış başka eserleri ve bu eserlerin hedef dildeki çevirileri üzerine araştırma yapmak” görüşleri elde edilmiştir.

4.1.1.3.2. Öğrencilerin Kültürel Eşdeğerliği Sağlamak İçin Geliştirdikleri Stratejiler

Öğrencilerin kültürel eşdeğerliği sağlayabilmek için geliştirdikleri stratejileri tespit etmek amacıyla sorulan soruya verilen yanıtlar betimlendiğinde, “farklı kültürlerin ortak noktalarını bulmaya çalışarak, mesajı bu ortak nokta üzerinden vermek”, “kültürel farklılıkları görmezden gelmek”, “uyarlama yaparak”, “çevirmenin, çeviri eserde varlığını hissettirmesi ve gerekli yerlerde parantez içinde açıklamalar yapmak”, “dipnot yöntemiyle gerekli yerlerde açıklamalar yapmak”, görüşleri elde edilmiştir.

4.1.1.4. Öğrencilere Göre Okur Kitesinin Önemi ve Hedef Okur Kitesi Belirleme Süreci

Öğrencilerin çeviri yaparken okur kitesine verdikleri önemi ve hedef okur kitesi belirleyip belirlemediklerini tespit etmek amacıyla sorulan soruya verilen yanıtlar betimlendiğinde, “ okur kitesini çevirmenin yeniden belirlemesinin yanlış olacağı ve

kaynak metnin yazarının belirlediği okur kitlesinin, çeviri eserin de hedef okur kitlesi olarak kabul edilmesinin gerekliliği”, “bu aşamada yayınevlerinin görüşlerinin hesaba katılmasının gerekliliği”, “çevrilmesi söz konusu her bir kaynak metin için metin türleri ve hitap ettikleri kitle göz önünde bulundurularak farklı bir strateji ve okur kitlesi belirlemenin gerekliliği” görüşleri elde edilmiştir.

4.1.1.5. Öğrencilere Göre Çevirmen Kavramının Tanımı

Öğrencilerin, çevirmenin sorumluluklarının neler olması gerektiği ve bir çevirmenin çeviriye yaklaşımın nasıl olması gerektiğiyle ilgili görüşlerini tespit etmek amacıyla sorulan soruya verdikleri cevaplar betimlendiğinde, “kaynak metnin yazarını gerek eserlerinden gerekse şahsen tanıyan ve imkânı varsa bilgi alışverişinde bulunan kişi”, “kaynak metnin yazarıyla yarış halinde değil de, kaynak metnin yazarına hizmet eden kişi”, “alan bilgisi dâhilinde olmayan konularda, çeviri yapmayan kişi”, “çeviri piyasasını yönlendiren yayınevlerinin kaynak metnin çevirisi ile ilgili taleplerini sağduyulu bir yaklaşımla değerlendiren ve kaynak metne olan sadakatini her zaman koruyan kişi”, “gerekli altyapı çalışmalarını yapmadan çeviriye başlamayan kişi”, “kaynak metne ve kaynak metin yazarına, fikirleri her ne olursa olsun saygı duyma nezaketini gösteren kişi”, “çeviri yaparken objektif olan kişi”, “anadiline saygılı olan kişi”, “araştıran kişi”, “sabır, saygı gibi erdemlere sahip olan kişi”, “bilgili kişi”, “eğitilmiş ve kültürlü kişi”, “gerektiğinde yayınevlerine direnebilen ve prensiplerinden vazgeçmeyen kişi”, “akıcı bir dil kullanan kişi”, görüşleri elde edilmiştir.

4.1.2. Çeviri Eğitimi Veren ve Aynı Zamanda Birer Çevirmen Olan Öğretim Üyeleriyle Yapılan Görüşmelerin Değerlendirilmesi

Görüşmede sorulan ilk soru, görüşmeye katılan öğretim üyelerinin, “çevirmen” kavramını nasıl tanımladıklarını ve “çevirmenin niteliklerinin neler olması gerektiğini” ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Diğer soruların amacı ise, görüşme yapılan öğretim üyelerinin, “çevirmen ve nitelikleri” tanımları doğrultusunda, çeviri yaparken ne tür sorunlarla karşılaştıkları ve bu sorunları aşmak için, ne tür stratejiler geliştirdiklerini bulmaya yöneliktir.

4.1.2.1. Öğretim Üyelerine Göre Çevirmenin Kimliği ve Nitelikleri

Çevirmenin kimliği ve nitelikleriyle ilgili olarak görüşmeye katılan öğretim üyelerinden alınan yanıtlar betimlendiğinde, “farklıyı, aynıya taşıyan”, “iki dilin savaşı olarak tanımlanabilecek çeviri sürecinde arabulucu rolünü üstlenen”, “kaynak metnin yazarından çok daha fazla yorulmak ve araştırma yapmak zorunda olan”, “bir dilde üretilen yazınsal bir sanat eserini başka bir dile ve kültüre yine bir sanat eseri olarak aktaran”, “bir dilde üretilen yazınsal bir eseri, başka bir dilde belirli ölçütler bağlamında yeniden yaratan”, “kaynak metne bağlı kalarak çeviri yapan”, “dilsel ve kültürel donanıma sahip”, “kaynak metne ve kaynak metnin yazarına saygılı”, “sadık”, “güvenilir”, “araştırmacı”, “alan bilgisine sahip ya da kendisini bu anlamda geliştirmeye adanmış”, “kaynak metni anadilinde okuyanın anlam ve duygu olarak algıladıklarını, hedef dil ve kültürde algılabilen”, “kaynak metnin yazarıyla bir yarış içine girmeden, çevirmenliğini unutup kendi yazınsal ve yaratıcı özelliklerini

ön plana çıkarmadan sadık bir şekilde çeviren”, “çeviri yaptığının bilincinde olarak kaynak metni, hedef dile ve kültüre aktaran”, ”kaynak metni sadece bir metin olarak değil, yazar, yazarın bütün diğer çalışmaları, dönemsel özellikler, toplumsal, kültürel, felsefi ve dini akımlar, kültürel farklılıklar vb. özellikleri de hesaba katarak değerlendiren”, “kaynak metnin gerektirdiği üslup bilgisine sahip”, “kaynak metni aynı etki ve güzellikte ve aynı türde kendi dilinde ifade edebilen”, “çok okuyan ve bilinçli bir şekilde dilsel ve kültürel birikimini arttırmasının yanında, çeviri yapabilme yeteneğine de sahip olan”, “kaynak dili ve kültürü olduğu kadar anadilini ve kültürünü de iyi bilip, özümsemiş ve hem dilsel hem de kültürel birikime sahip olan” ve “kültür elçisi” görüşleri elde edilmiştir. Görüşmeye katılan kişiler, çevirmenin, sadece iki dil bilen kişi olmadığını altını çizmiş ve iki dil bilen kişilerin, çevirmen olarak anılabilmeleri için, yukarıda sözü edilen özelliklere de sahip olmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Belirtilen bu özelliklerden en çok vurgulanan ise, çevirmenin araştırmacı bir kişiliğe sahip olması gerektiği ve iş ahlakına, sahip olmasının gerekliliğidir.

4.1.2.2. Öğretim Üyelerine Göre Çevirmenin Sorumlulukları ve Çeviri

Yapmadan Önce Yapması Gereken Çalışmalar

Çevirmenin sorumlulukları ve yapması gereken çalışmalarla ilgili olarak görüşmeye katılan öğretim üyelerinden alınan yanıtlar betimlendiğinde, “çevirmenin kaynak metnin yazarına karşı olan sorumlulukları”, “çevirmenin kaynak metnin kültürel mirasına karşı olan sorumlulukları”, “çevirmenin hedef dile ve kültürüne karşı olan sorumlulukları”, “çevirmenin hedef okur kitlesine karşı olan sorumlulukları”

“çevirmenin kendisine bir uzmanlık alanı belirlemesinin gerekliliği ve çevirmenin bu konu üzerinde çeviri yapmasının gerekliliği”, “kaynak kültüre saygı ve sadakat gösterirken, hedef kültürün kendisine özgü taleplerini de karşılamaının gerekliliği”, “kaynak metnin yazarının mensup olduğu kültürü ve akımı tanımanın gerekliliği”, “kaynak metnin yazıldığı dönemin gündemini ve önemli olaylarını araştırmanın gerekliliği”, “kaynak metinle ve kaynak metnin yazarıyla ilgili olarak çok kapsamlı ve ayrıntılı bir çalışma yapmanın gerekliliği”, “çevirmenin ölçütünün, eşdeğerlik olmasının gerekliliği”, “kaynak metne bağlılık”, “güvenilirlik”, “mesleki anlamda hem hedef hem de kaynak dili ve kültürü iyi bilmenin gerekliliği”, “çevrilecek metni önceden gözden geçirmenin gerekliliği”, “çevirmenin bir bilim adamı olduğunun, çevirinin ise hem bir bilim dalı hem de bir sanat dalı olduğunun bilincinde olmanın gerekliliği”, “çeviri piyasasını yönlendiren bazı yayınevlerinin kaynak metnin hedef okur kitlesini dikkate almaksızın, daha geniş bir kitleye hitap etmek istemelerinin bir sonucu olarak, kaynak metne sadık kalınmamasından kaynaklanabilecek sorunların bilincinde olmasının gerekliliği” görüşleri elde edilmiştir.

- a) Kaynak kültürle ilgili olarak çevirmenin gerekliliği, “yazınsal metnin yazıldığı döneme ait her türlü özelliği araştırılmasının”, “çevrilecek olan kaynak metnin takdim şekli ve kullanılan ve kullanılacak olan terminolojinin iyice araştırılmasının gerekliliği”, “söz konusu kaynak kültür ve hedef kültür arasındaki benzerliklerle ilgili çalışma yapılmasının gerekliliği” görüşleri elde edilmiştir.

- b) Kaynak metnin yazarıyla ilgili olarak, “yazarın yazın sürecinde geçirdiği evrelerin iyi bir şekilde takip edilmesinin gerekliliği”, “biçem farklılıklarının bilinçli bir şekilde gözlemlenmesinin ve çeviriye yansıtılmasının gerekliliği”, “yazarın hangi zamanda yaşadığının bilinmesinin gerekliliği”, “yazarın hitap ettiği okur kitlesinin bilinmesinin gerekliliği” görüşleri elde edilmiştir.
- c) Kaynak metnin üretildiği ya da yansıttığı dönemle ilgili olarak, “döneme ait her tür gelişimin araştırılmasının ve çeviriye yansıtılmasının gerekliliği”, “kaynak metnin hangi yaş ve kültür düzeyinde okurlara hitap ettiğinin iyice araştırılmasının gerekliliği” görüşleri elde edilmiştir.
- d) Alan bilgisiyle ilgili olarak yapılması gereken çalışmaların neler olduğu sorusuna araştırmaya katılan öğretim üyelerinin verdikleri yanıtlar betimlendiğinde, “ alan eğitiminin alınmasının gerekliliği ya da bu bağlamda eksikliklerin giderilmesinin gerekliliği”, “kaynak metnin üzerine yazılmış olduğu alanla ilgili olarak gerekli bilgiye sahip olunmadığı durumlarda, bu alanda uzman kişilerle beraber çalışmanın gerekliliği”, “ alan bilgisiyle ilgili yeterli bilginin toplanamadığı durumlarda, çeviri yapılmamasının gerekliliği” görüşleri elde edilmiştir.

4.1.2.3. Öğretim Üyelerinin Çeviri Yaparken Karşılaştıkları Sorunlar

Öğretim Üyelerinin çeviri yaparken karşılaştıkları sorunları tespit etmek amacıyla sorulan soruya verilen yanıtlar betimlendiğinde “ülkemizde bir dil bilincinin olmamasından ya da var olan bilincin çok gelişmiş olmamasından kaynaklanan sorunlar”, “ülkemizde bir tür okuma tembelliğinin olmasından kaynaklanan sorunlar”, “çeviri sürecinin başıyla sonu arasındaki dengeyi kurma sürecinde yaşanan sorunlar”, “kaynak metnin özünü anlama sürecinde yaşanan sorunlar”, “yazarın biçimine uyum sağlama sürecinde yaşanan sorunlar”, “kaynak metindeki sözcüğün, yapının ya da kültürel bir özelliğın, hedef dil ya da kültürde bulunmadığı durumlarda yaşanan sorunlar”, “yayınevlerinin gerek politik görüşleri nedeniyle sözcük seçiminize müdahale etmelerinden gerekse mali politikalarından kaynaklanan sorunlar”, “yayınevlerinin çevirmene kısıtlı bir zaman tanımalarından kaynaklanan sorunlar”, “hedef dil ve kaynak dilin sözcük dağarcıklarının eşdeğer olmamasından kaynaklanan sorunlar”, “özel isimler, tekerlemeler, bazı atasözleri ve jargonların çevirisi sırasında yaşanan sorunlar”, “kültürel birliğin olmadığı durumlarda eşdeğer çeviri yapmanın imkânsızlığı”, “çevirmenin, kaynak metnin yazarından yüklendiği sorumluluktan çok daha ağır bir sorumluluğun altına girmesinden kaynaklanan sorunlar”, “ülkemizde çeviriye, oturmuş bir bakış açısının olmamasından kaynaklanan sorunlar”, “yazın çevirisinin giderek bir sanat dalı olma özelliğini yitirmeye başlaması ve bir ticaret ürünü olmaya başlamasından kaynaklanan sorunlar”, “kaynak metni birebir aynı güzellikte, üslupta ve etkide hedef dile ve kültüre taşımanın imkânsızlığından kaynaklanan sorunlar” görüşleri elde edilmiştir.

4.1.2.3.1. Öğretim Üyelerinin Dilsel Eşdeğerliği Sağlamak İçin Geliştirdikleri Stratejiler

Öğretim üyelerinin dilsel eşdeğerliği sağlayabilmek için geliştirdikleri stratejileri tespit etmek amacıyla sorulan soruya verilen yanıtlar betimlendiğinde, “eşdeğer sözcük bulunamadığı zamanlarda, en yakın anlamlı sözcüğün kullanılması”, “dilsel eşdeğerliğin sağlanamadığı durumlarda parantez içinde tanımlar vererek ya da dipnot tekniği kullanarak gerekli açıklamaların yapılması”, “sözcüklerin hangi bağlamda kullanıldıklarının çeşitli sözlüklerden araştırılması”, “alanda uzman kişilerin görüşlerine başvurulması”, “alanda yapılmış benzer çevirilerin incelenmesi”, “kaynak metnin yazarının her zaman, çevirmenin üstünde durmasının gerekliliği”, “ritim, kafiye, söz sanatları gibi unsurların kaynak dilden hedef dile aktarılmasının gerektiği durumlarda, kapsamlı araştırmaların yapılmasının gerekliliği” görüşleri elde edilmiştir.

4.1.2.3.2. Öğretim Üyelerinin Kültürel Eşdeğerliği Sağlamak İçin Geliştirdikleri Stratejiler

Öğretim üyelerinin kültürel eşdeğerliği sağlayabilmek için geliştirdikleri stratejileri tespit etmek amacıyla sorulan soruya verilen yanıtlar betimlendiğinde, “eşdeğerliğin sağlanamadığı durumlarda, en yakın anlamı vermeye çalışmak”, “insanlığın ortak duygularını keşfetmeye çalışmak ve kaynak kültüre özgü bir olguyu, hedef kültürde karşılayabilecek başka bir olguyla açıklamak”, “çeviriyi, hedef okur kitlesini ölçüt alarak yapmak”, “metni bir bütün olarak değerlendirmek ve kültürle metnin iç içe

olduğunu her zaman hatırd tutmak”, “mümkünse kaynak metnin yazarıyla iletişim kurmak”, “çevirmenin, kaynak metni çeviren bir çevirmen olduğunu her zaman aklında tutması ve çalışmalarında yeni bir eser üreten bir yazar gibi değil de, var olan bir esere sadakatle bağlı bir kişi olarak kendini ifade etmesinin gerekliliği” ve “kaynak metnin, hedef dile aktarıldıktan sonra da kimliğini korumasının gerekliliği” görüşleri elde edilmiştir.

4.1.2.4. Öğretim Üyelerine Göre Okur Kitlesinin Önemi Ve Hedef Okur Kitlesi Belirleme Süreci

Öğretim üyelerinin çeviri yaparken okur kitlesine verdikleri önemi ve hedef bir okur kitlesi belirleyip belirlemediklerini tespit etmek amacıyla sorulan soruya verilen yanıtlar betimlendiğinde, “okur kitlesinin yazınsal metin türüne göre değişmesi”, “hızla ilerleyen zaman ve gelişen toplumun ve değişen değer yargılarının bir sonucu olarak okur kitlesinin düzeyinin ve beklentilerinin çok hızlı bir şekilde değişmesi”, “hedef okur kitlesinin, yayınevlerinin de etkisiyle çeviri metni etkilemesi”, “kaynak metnin artzamanlı olarak bütün zaman dilimlerinde olması ancak kaynak metnin ilk yazıldığı dönemde hitap ettiği hedef okur kitlesinin her dönemde olmaması”, “kaynak metnin hedeflediği okur kitlesinin, çevirmenin hedef okur kitlesi olmasının gerekliliği”, “çeviri ediminde kültürene en önemli öz malı olarak bakan, kültürün en önemli parçası olarak gördüğü diline karşı bir hassasiyet besleyen bir okur kitlesinin hedeflenmesi”, “çeviri metnin, okuryazar olan herkese hitap etmesi”, “hem okur kitlesini hem de kaynak metni düşünerek hareket etmenin gerekliliği”, “hem okur kitlesini hem de kaynak metni göz önünde bulundurarak dengeli bir yaklaşımla

hareket etmenin gerekliliği”, “kaynak metne sadakatin ve hedef dilde ve kültürde anlaşırılığın bir arada verilmesi” görüşleri elde edilmiştir.

4.1.2.5.Öğretim yelerine Göre evirmen Kavramının Tanımı

Öğretim yelerinin, bir çevirmenin sorumluluklarının neler olması gerektiği ve bir çevirmenin çeviriye yaklaşımın nasıl olması gerektiğiyle ilgili görüşlerini tespit etmek amacıyla sorulan soruya verdikleri cevaplar betimlendiğinde, bir çevirmenin “kültürler arasında köprüler kuran bir elçi olmanın gerektirdiği sorumluluğun bilincinde olan”, “sorumluluklarını yerine getiren”, “yaşam boyu kendisini geliştirme sürecine giren”, “alan bilgisi olmayan konularda gerekli çalışmaları yapmadan eviri yapmayan”, “kaynak metne ve kaynak metnin yazarına saygılı”, “gerektiğinde yayınevlerinin baskılarına karşı direnebilen”, “eviriye başlamadan önce bir ön hazırlık sürecine giren”, “bir bilim adamı, bir sanatçı ve kültürel alanda hizmet veren bir müteşebbis olduğunun bilincinde olarak, gerek okura karşı, gerek yayınevine karşı gerekse kaynak kültüre, kaynak metne, kaynak metnin yazarına, kendi milletine ve öz kültürüne karşı olan sorumluluklarının bilincinde olan”, “kendi dini, siyasi vb. görüşlerini, yapmakta olduğu çeviriye bulaştırmadan, sadık ve dürüst bir şekilde eviri yapan”, “ yaptığı işe inanan”, “iş ahlakına sahip olan”, “okur kitlelerini aydınlatmanın gerekliliğinin bilincinde olan” görüşleri elde edilmiştir.

4.2. Nitel Verilerden ıkan Sonuçlar

Çeviri eğitimi alan öğrencilerle ve hem eviri eğitimi veren hem de birer çevirmen olan ğretim üyeleriyle yapılan standartlaştırılmış açık uçlu görüşme çalışmasının

betimsel analizi sonucu araştırmaya katılan denek sayısının yarısından çoğunun belirttiği genel görüş doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Çevirmenin kimliği ve sahip olması gereken nitelikler belirlenmiştir.
2. Çevirmenin sorumlulukları ve yapması gereken çalışmalar belirlenmiştir.
  - a) Çevirmenin, kaynak kültürle ilgili olarak yapması gereken çalışmalar belirlenmiştir.
  - b) Çevirmenin, kaynak metnin yazarıyla ilgili olarak yapması gereken çalışmalar belirlenmiştir.
  - c) Çevirmenin eserin üretildiği ya da yansıttığı dönemle ilgili olarak yapması gereken çalışmalar belirlenmiştir.
  - d) Çevirmenin alan bilgisi bağlamında yapması gereken çalışmalar belirlenmiştir.
3. Öğrencilerin ve öğretim üyelerinin çeviri yaparken karşılaştıkları sorunlardan ve bu sorunları aşmak için geliştirdikleri stratejilerden yola çıkarak;
  - a) Dilsel eşdeğerliği sağlamak için geliştirilen stratejiler belirlenmiştir.
  - b) Kültürel eşdeğerliği sağlamak için geliştirilen stratejiler belirlenmiştir.
4. Öğrencilerin ve öğretim üyelerinin hedef okur kitlesi belirleme süreçleri ve hedef okur kitlesinin önemi belirlenmiştir.

5. Çevirmen tanımı, görev ve sorumlulukları belirlenmiştir.
6. Çevirmen odaklı çeviri modelinin bileşenleri belirlenmiştir.

4.3. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli

Çevirmen odaklı bir çeviri model oluşturmadan önce model kavramının tanımlanması gerekmektedir. Aymil Doğan (2003: 115) model kavramını tanımlarken, modellerin bir sürecin nasıl işlediğini gösteren simgesel şemalar olduklarını; karmaşık dizgelerin daha net görünmesini ve algılanmasını sağlayan kuramsal soyutlamaları ve betimlemeleri içerdiklerini belirtmiş ve bu modellerin, bilinen uygulamaların şema ifadeleri olabildikleri gibi, verilere dayalı varsayımsal temsiller de olabildiklerini bildirmiştir. Modellerin bir başka özelliklerinin de örnek oluşturucu ve yol gösterici niteliğe sahip olmaları olduğunu belirten Doğan, modellerin hem iç hem de dış tutarlılığa sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır.

Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli, işlevselci bir modeldir ve bu model bağlamında çevirmen, müşterisine sadık, çeviri eserde varlığını hissettiren, çeviri sürecinde, hedef metne yönelen, kabul edilebilir iletişimi sağlamayı amaçlayan, çeviri sırasında kendi kararlarını veren ve bu kararların sorumluluğunu üstlenen ve farklı diller ve kültürler arasında köprüler kuran kişidir.

Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli, diğer modellerden farklı olarak özellikle çevirmenin çeviri edimiyle bağlantısı üzerine yoğunlaşır ve hem çeviri edimine başlanılmadan önce devreye girer hem de çeviri edimi sırasında çevirmene yol gösterici bazı stratejiler sunar.

Çevirmen odaklı çeviri modeli, kaynak metni, dilin kültürel, toplumsal ve iletişimsel özelliklerini de hesaba katarak değerlendirir ve çevirmenin gerekli niteliklere sahip olmadığı durumlarda, çeviri yapılmamasını öngörür. Çevirmenin merkezde bulunduğu ve kültürler arası farklılıklara ve sorunlara kendi kültürü ve bilgi birikimiyle çözüm getirdiği çevirmen odaklı çeviri modelinde, çevirmenin sorumluluğu çok büyüktür ve çevirmenden, kaynak metinle, kültürle, dille, yazar ve yazarın eseri ürettiği dönemle ilgili olarak çok geniş bir araştırma yapması beklenir.

Çevirmen odaklı çeviri modeli bağlamında, kaynak dildeki metnin hedef dile aktarılması sürecinde çevirmeni bekleyen en önemli sorunlardan birisi, kültürel farklılıklar iken diğer sorun dilsel uyumsuzluklardır. Çevirmen, çeviriyi bir yayınevi ya da bir toplum için yaptığı için, bu sorunların yanı sıra çevirinin ne amaçla yapıldığı, kimin için yapıldığı, hangi eğitim ve kültür düzeyinde insanlara hitap edeceği gibi unsurlar da çeviriyi etkileyen önemli etmenlerdir. Bu etmenlerin netleşmesinin ardından elindeki ölçütler bağlamında metinle baş başa kalacak olan çevirmen önemli kararlar vermek ve bu kararların getireceği sorumlulukları üstlenmek durumundadır.

Çevirmen odaklı çeviri modeli bağlamında çeviri, bütün bu sözü edilen unsurlar da göz önünde bulundurularak yeniden tanımlanırsa, ortaya aşağıdaki tanım çıkar:

Çeviri her iki dile ve kültüre hâkim olma sorumluluğunu taşıyan ve gerek anlamsal ve dilbilgisel, gerekse kültürel eşdeğerliği belirli ölçülerde dengede tutarak diller arası bir aktarımı gerçekleştirebilecek yetkinliğe sahip olan kişinin, kaynak metni yeniden oluşturarak ve kaynak metnin sanatsal özelliklerini koruyarak hedef dile aktardığı bir bilim dalı olmasının yanında bir sanat dalı ve beceridir.

Çevirmen odaklı çeviri modeli, çeviri edimine işlevselci bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır ve çevirmen çeviriyle ilgili bütün etmenlerin merkezine yerleştirilmiştir. Böyle bir yaklaşımın amacı, çevirmen olmadan hiçbir kuramsal çalışmanın, uygulama aşamasına geçemeyeceğine olan inançtır ve çevirmenin, çevrilecek metin kadar önemli bir etmen olduğunun kabul edilmiş olmasıdır.

Çevirmen odaklı bir çeviri modeli bağlamında özellikle çevirmenin sorumlulukları çok fazladır. Yetkin çevirmenin sahip olması gereken en önemli niteliklerden birisi, kendisine ve mesleğine saygılı olması ve çeviri yaparken iki farklı kültür arasında bir köprü kurduğunun bilincinde olmasıdır. Bunun yanında çevirmen hem kaynak dilde ve kültüre hem de hedef dile ve kültüre çok ayrıntılı bir şekilde yetkin olmalıdır. Çeviri ile ilgili olarak hatırdaki tutulması gereken en önemli unsurlardan birisi çevirmenin yetkin bir çeviri yapabilmesi için iki dile tam anlamıyla hâkim olmasının yanı sıra her iki kültüre de hâkim olmuş ve bu her iki kültürü de belirli bir denge kapsamında özümsemiş olmasının gerekliliğidir. Bir dilde ve kültürde çok önemli bir anlama sahip olan bir kelime, bir düşünüş ya da bir yapının, aktarıldığı dilde bir

anlam ifade etmediği durumlarda, çevirmenin ilkesi, kabul edilebilir iletişimi sağlamak olmalıdır.

Özellikle yetkin çevirilerin yapılabilmesi çevirmenin, yazın çevirisi ile teknik çevirinin farklarının ayırımında olmasına bağlıdır. Teknik çeviride önemli olan hız ve mekanik bir eşdeğerliliğin sağlanması iken, yazın çevirisinde çevirmenin zamana ve deneyime gereksinimi vardır. Yetkin çevirmenler kendilerine belirli bir uzmanlık alanı belirlemeli ve kendilerini bu alanda geliştirmelidirler. Tıpkı tıp biliminde olan ve uzun bir eğitim süreci gerektiren uzmanlaşma kavramı gibi, çevirinin de hem bir bilim ve üstüne üstlük bir sanat dalı olduğu kabul edilmeli ve bu geniş bilim ve sanat alanında belirli dönemler, belirli akımlar, yazarlar ya da metin türleri üzerinde uzmanlaşma yolu seçilmelidir.

Çeviri öğrenimine başlamanın temel koşullarından bir tanesi, çevirmen adayının en az bir yabancı dil bilmesidir. Çevirmen olmak isteyen kişiler, yabancı dil öğrenimi ile çeviri öğreniminin ortak yönlerinin olduğunu bilmekle beraber, bu iki dalın arasındaki bazı temel farklılıklarında ayırımında olmak zorundadırlar. Bununla birlikte üniversitelerde öğrenim amacı ile yapılmakta olan çeviri ile profesyonel olarak yapılan çeviri arasında çok fazla benzerlik yoktur. Bu iki tür çevirinin birbirlerinden ayrıldıkları en önemli nokta aynı amaca yönelmemeleridir. Üniversitelerde öğrenme amacı ile yapılan çeviriler genellikle dil öğrenim ve öğretim yöntemleri kapsamında ilerlemekteyken, profesyonel anlamda yapılan çevirilerin temelinde iletişim amacı yatmaktadır. Öğrenim amacı ile yapılan çevirinin,

profesyonel olarak bir dili ve kültürü ve bu dil ve kültürdeki kaynak metni yine çok iyi tanınan bir dil ve kültüre dengeli bir eşdeğerliliği koruyarak aktarmak olarak tanımlayabileceğimiz yetkin çeviri kavramı ile aynı anlama gelmediğini kabul etmek gerekir. Bunun nedeni ise çevirmen eğitiminin yaşam boyu sürmesi ve çevirmenin kendisini sürekli olarak geliştirmesi gerekliliğidir. Üniversitelerde, lisans düzeyinde sadece dört yılda edinilen bilgi, öğrencilere neyi nasıl çevirecekleri bilincini bir ölçüde kazandırmaktadır. Ancak, çevirmenliği meslek olarak seçecek bireylerin, bu dört yıllık eğitimin arkasına gizlenerek kişisel gelişimlerini durdurmaları kabul edilemez.

Tüketim odaklı beklentide, çevirmen kendisine verilen metni en hızlı biçimde kaynak dilden hedef dile aktarabilen kişi olarak algılanmakta ve iyi çeviri ise en çok satan ya da reklâmı en iyi yapılan eser olarak kabul görmektedir. Bu durum, doğal olarak sağlıksız eserlerin ortaya çıkmasına, bir ülkenin çağı yakalamasında çok önemli bir role sahip olan çeviri etkinliğinin hak ettiği değeri görememesine ve belki de eseri çevrilen yazarların hedef kültür tarafından yanlış bir şekilde anlaşılmasına ve tanınmasına sebep olmaktadır.

Bütün bu yukarıda sayılan olumsuz durumların oluşumunu engellemek için, çeviri eğitimi veren kurumların çevirmen niteliklerini çok iyi belirlemeleri ve bu yönde eğitim vermeleri gerekmektedir.

Yetkin çevirmenin niteliklerinin neler olması gerektiği, çevirmen adayına aktarılırken çevirinin bir sanat dalı olduğu ve çevirmenin de bir sanatçı olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bir toplumun coğrafi, kültürel, dinsel vb. altyapılarının etkisi altında kalınarak ya da bu etkiler belirli bağlamlarda aşılarak üretilmiş olan bir eserin bambaşka bir topluma aktarılması çevirinin temel işlevlerinden birisidir ve bu süreç çevirmenin en önemli sorumluluklarının başında gelmektedir. Çevirmen eserini çevirdiği yazarın, bir kültüre kazandırılmasında ve o kültür tarafından anlaşılıp, özümsemesinde önemli bir yere sahiptir. Çevirmen adeta yazarı ve yazarın eserini farklı bir kültürlere yansıtan bir ayna görevi görmektedir ve bu nedenden ötürü çevirmen hem eserini çevirdiği yazara karşı, hem de eseri aktardığı toplumun bireyelerine karşı sorumludur.

Nitelikli bir çevirmen, taşımakta olduğu dilsel sorumluluğun yanı sıra, kültür aktarımı gibi çok daha ağır bir sorumluluğu da çeviriye başlamakla kabul etmiş olur.

Bozkurt (1982), çevirmenin sorumluluklarını şöyle tarif etmektedir:

Bir kültürden ötekine aracısız aktarılamayan tek sanat dalıdır yazın. Dans, müzik, heykel, mimarlık, resim-hepsi evrensel bir dil konuşur. Bunları “çevirmeye” gerek yoktur. Müzeler, resimli kitaplar, anıtlar ve plaklar dünyanın sanatsal katkısını insanlığa iletir. Oysa yazın için aynı şey söylenemez. Çünkü bu dalın “aracı” bir işaretler dizgesidir ve bu dizge çoğu kez kültürden kültüre değişir(Bozkurt, 1982: 14).

Bozkurt'un (1982) da belirttiği gibi, dans, m¼zik, heykel, mimarlık, resim gibi sanat dallarında, sanatçı ürettiği sanat eseri ile doğrudan doğruya farklı k¼ltürlere hitap edebilirken, söz konusu bir yazının aktarılması olduğunda okur, özg¼n sanat eserini çevirmenin gözleri ile görmek durumundadır. Bu durum, yer yer kısıtlayıcı olabilirken, nitelikli çevirilerde okurun ufkunu genişletmekte ve onun sonsuz bilgi denizine yelken açmasına yardımcı olmaktadır.

Aynı coğrafyada yaşayan ve aynı dili konuşan insanların bile bazı durumlarda k¼ltürel farklılıklardan dolayı sözsel iletişim sırasında birbirlerini anlamakta güçlük çekebildikleri gerçeğini göz önünde bulundurursak, farklı coğrafyalarda ve k¼ltürlerde, farklı dillerde üretilmiş olan yazılı eserlerin dengeli bir biçimde bir k¼ltürden diğerine aktarımı sürecinde çevirmenin birçok sorunla karşılaşacağı kesindir.

Sözü edilen bu sorunların sağlıklı bir biçimde aşılabilmesi için, çevirmenin aktarım yaptığı kaynak k¼ltüre ve o k¼ltürün diline, en az aktarım yapılacak olan hedef k¼ltür ve o hedef k¼ltürün şekillendirdiği dilin bilgisine sahip olduğu kadar egemen olması gerekmektedir. Bozkurt (1982) nitelikli bir çevirmenin özelliklerini özetletirken çevirinin bir aktarma işi ya da sözcüklere karşılık bulma tekniği olmadığını, yoğun bilgi, eğitim, araştırma ve çalışma gerektiren bir uğraş olduğunu belirtmektedir. Bozkurt, aynı çalışmasında çevirmenin niteliklerini anlatırken de çevirmenin bilinmeyen bir dünyanın ürününü kendi dünyasına getirmek; bunu yaparken de hem

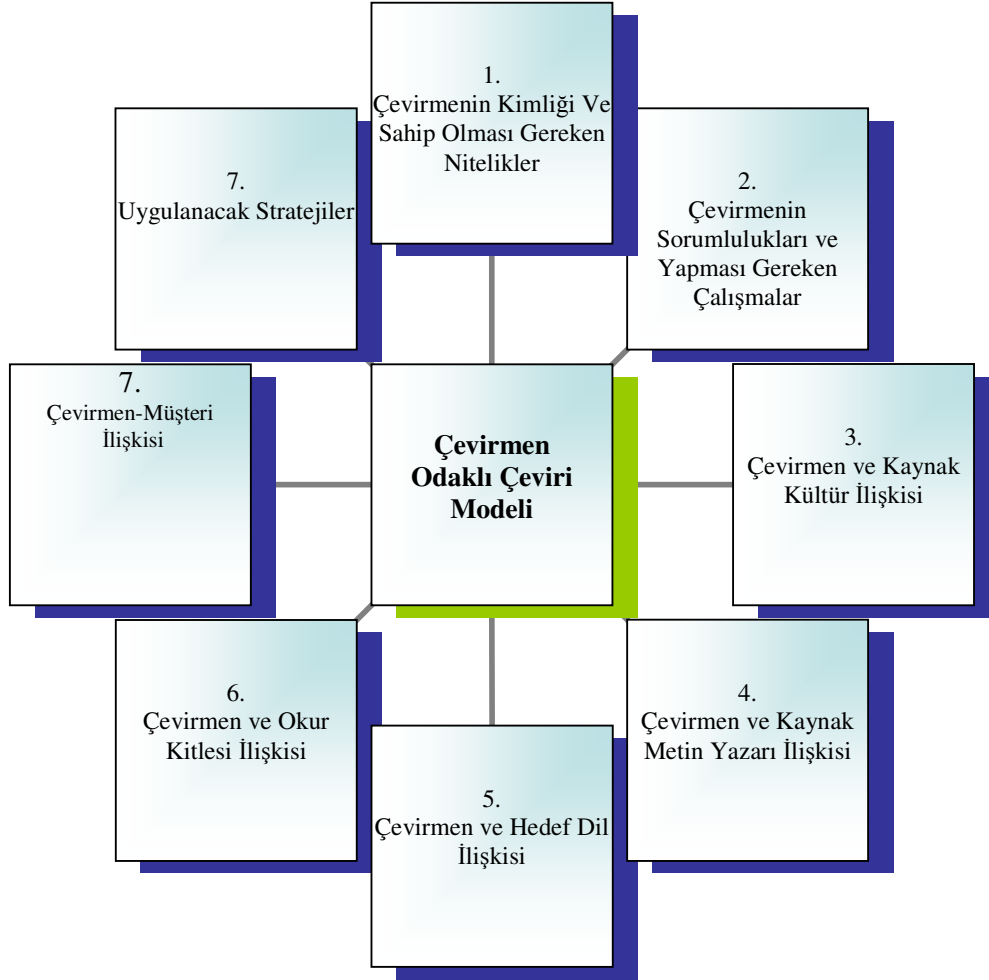

okurun tanımadığı bir dünyanın labirentlerinde kaybolmasını önlemek hem de o dünyaya karşılık olarak, kendi bildiği benzeri bir dünya yakıştırmaktan kaçınmak olduğunu belirtmektedir:

...bu ise bir ölçü tutturma, bir denge bulma sanatı. Ölçüyü tutturabilme ve dengeyi bulma, çevirmenin öncelikle kendi dilini iyi bilmesi, o dilde konuşma ve yazma yeteneğini kanıtlamış olmasını, kendi kültürünü iyi tanımasını ve yabancı dil ve kültürü de en azından kıyaslamalı yaklaşıma el verecek ölçüde tanımasını gerektiriyor(Bozkurt,1982:9).

Bozkurt'un tanımından yola çıktığımızda, çevirmenin birden fazla dil bilen sıradan bir kişi olmadığı ve çevirinin de iki dil bilen her kişinin yapabileceği sıradan bir uğraş olmadığı sonucuna varabiliriz.

Elde edilen verilerin betimsel analizinin ardından ulaşılan sonuçlardan yola çıkıldığında, yazın çevirisinin sadece iki dilin iyi derecede bilinmesi ile yapılabilecek bir uğraş olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çevirmenlerin, çeviriye başlamadan önce ve çeviri sırasında yapmaları gereken bazı çalışmalar ve sahip olmaları gereken bazı bilimsel ve ahlaki nitelikler, çevirmen odaklı çeviri modeli bağlamında aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Tablo 4.3. : Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli

4.3.1. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmenin Kimliği ve Sahip Olması Gereken Nitelikler

Çevirmen odaklı çeviri modeli, çevirmenin kimliğini ve niteliklerini aşağıdaki kavramlarla tanımlamaktadır;

- a) İşlevselci yaklaşım bağlamında görünür olan

- b) İşlevselci yaklaşım bağlamında müşterisine sadık olan
- c) Metinler arası dilsel, kültürel ve anlamsal aktarım yapan ve farklıyı aynıya taşıyan
- d) İki dilin savaşı olarak tanımlanabilecek çeviri sürecinde arabulucu rolü üstlenen ve birbirinden farklı kültürlerin birbirlerini nesnel bir biçimde tanınmasını ve sağlıklı ilişkiler kurabilmelerini sağlayan
- e) Kaynak metnin yazarından çok daha fazla yorulmak ve araştırma yapmak zorunda olan
- f) Kaynak metni, sadece bir metin olarak değil yazar, yazarın diğer bütün çalışmaları, dönemsel özellikler, toplumsal, kültürel, dini ve felsefi akımlar, kültürel farklılıklar vb. özellikleri de hesaba katarak çeviren
- g) Kaynak metnin gerektirdiği üslup bilgisine sahip olan
- h) Bir dilde üretilen yazınsal bir sanat eserini başka bir dile ve kültüre yine bir sanat eseri olarak aktarırken, kaynak metne sadakatini her zaman koruyarak, kaynak metni, hedef dil ve kültürde yeniden yaratan
- i) Kaynak metnin yazarıyla bir yarış içine girmeden ve çevirmenliğini unutup kendi yazınsal ve yaratıcı özelliklerini ön plana çıkarmadan sadık ve dengeli bir biçimde çeviren

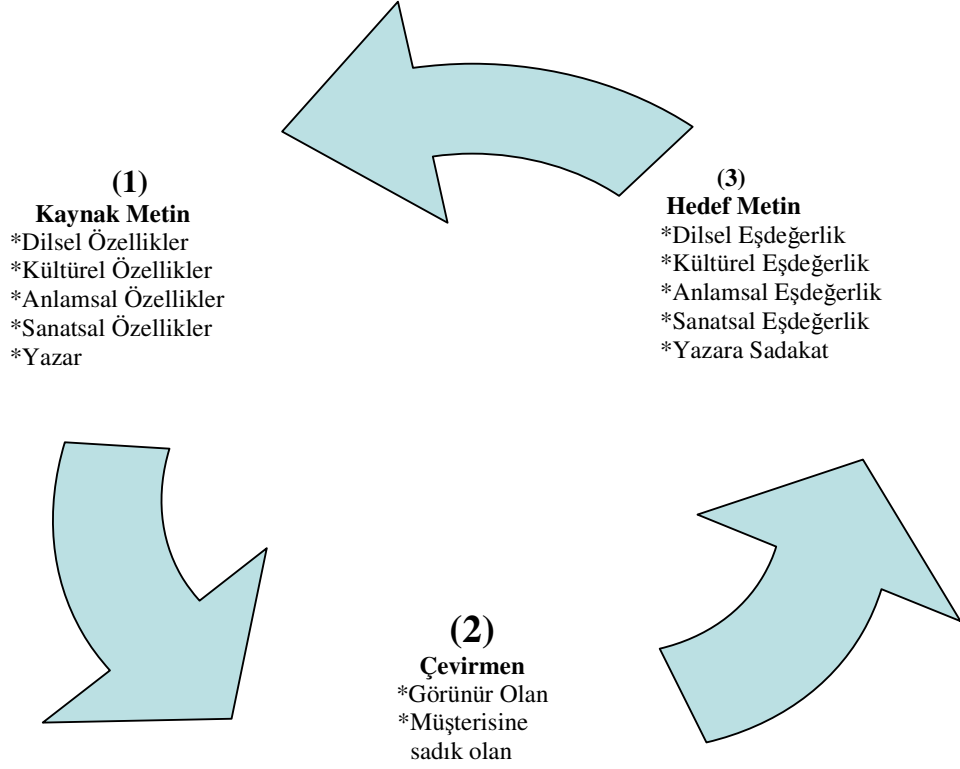
- j) Kaynak metni anadilinde okuyanın anlam ve duygu olarak algıladıklarını aynı güzellikte ve türde hedef dil ve kültürde algılayabilen
- k) Kaynak metne ve kaynak metnin yazarına saygılı ve sadık olan
- l) Alan bilgisine sahip ve kendisini sürekli geliştirerek, kendisini yaşam boyu öğrenme felsefesine adanmış olan
- m) Çok okuyan ve bilinçli bir şekilde dilsel ve kültürel birikiminin arttırması yanında, çeviri yapabilme yeteneğine sahip olan
- n) Kaynak dili ve kültürü olduğu kadar anadilini ve kültürünü de iyi bilip bu bağlamda hem dilsel hem de kültürel birikime sahip olan
- o) Güvenilir olan
- p) Araştırmacı bir yapıya sahip olan
- r) Bilim adamı
- s) Sanatçı
- t) Kültür arasında köprüler kuran

u) Bilim adamı ve sanatçı olmasının yanında, bazen çeviriyle bir müteşebbis olarak da ilgilenebilen ve bu bağlamda iş ahlakına sahip olan

Bütün bu görüşler göz önünde bulundurulduğunda, bir bilim ve sanat dalı olan çevirinin sanıldığı kadar kolay bir uğraş olmadığı ve çevirmenin ne tür bir sorumluluğun altına girdiğinin bilincinde olarak gerekli alt yapıya sahip ve üzerine düşün sorumlulukları yerine getirerek çeviri yapmasının gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Çevirmen odaklı çeviri modeli bağlamında, çevirmen odaklı bir çeviri etkinliğinin merkezinde bulunan çevirmenin tanımı şöyle olmalıdır; çevirmen her iki dile ve kültüre hâkim olan ve gerek anlamsal ve dilsel, gerekse kültürel eşdeğerliği belirli ölçülerde dengede tutarak diller arası bir aktarımı gerçekleştirecek olduğunun bilincinde olan ve kaynak metnin sanatsal özelliklerini koruyarak onu hedef dilde yeniden oluşturan, çeviri eserde görünür olan ve dengeli bir şekilde müşterisine sadık olan bir bilim adamı olmasının yanında bir sanatçı, bir kültür elçisi ve iş ahlakına sahip olması gereken bir müteşebbistir.

Yukarıda yapılmış olan tanımda çevirinin, çevirmenden bağımsız olarak düşünülemeyeceğinin ve çeviri ile ilgili olarak yapılan tanımların çevirmen odaklı olması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Çevirmen odaklı çeviri modeli bağlamında çevirmenin, çeviri edimindeki rolü aşağıdaki gibidir:

Tablo 4.3.1. Çevirmen ve Çeviri İlişkisi

4.3.2. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmenin Sorumlulukları ve Yapması Gereken Çalışmalar

Çevirmen odaklı çeviri modeli, çevirmenin sorumluluklarını ve yapması gereken çalışmaları aşağıdaki kavramlarla tanımlamaktadır;

- a) Çevirmenin kaynak metnin yazarına karşı sorumludur.
- b) Çevirmenin kaynak metnin kültürel mirasına karşı sorumludur.

- c) Çevirmenin hedef dile ve kültüre karşı sorumludur.
- d) Çevirmenin hedef okur kitlesine karşı sorumludur.
- e) Çevirmen alan bilgisine sahip olma sorumluluğunu taşımaktadır.

Çevirmen odaklı çeviri modeli bağlamında çevirmen, yukarıda belirtilen sorumlulukların bilincinde ve gerekli çalışmaları yerine getirmek koşuluyla çeviri yapmaya başlar.

4.3.2.1 Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmenin Kaynak

Metnin Yazarıyla İlgili Olarak Yapması Gereken Çalışmalar

Çevirmen odaklı çeviri modeli, kaynak metnin yazarıyla ilgili olarak yapılması gereken çalışmaları aşağıdaki kavramlarla tanımlamaktadır;

- a) Çevirmen, kaynak metnin yazarını üretmiş olduğu diğer eserleriyle birlikte tanınmalıdır.
- b) Çevirmen, kaynak metnin yazarının özel hayatıyla ilgili olarak araştırma yapmalıdır.
- c) Çevirmen, yazarı diğer yazarlardan ayıran üslup, kurgu, teknik vb. yönleri ile tanınmalıdır.

- d) Çevirmen, yazarı etkileyen akımların ve yazarın içinde yetiştiği düşün hayatının yazara katacağı özelliklerin farkında olmalıdır ve yazarın yaşadığı dönemin ayrıntılı bir incelemesini yapmalıdır.
- e) Çevirmen, belirli bir dönemi tek bir yazarın eserleriyle değil de başka yazarların eserleriyle de tanımalıdır.
- f) Çevirmen, kaynak metni yazarın sözcük seçimi, eserin üretildiği ya da yansıttığı dönem bağlamında değerlendirmelidir.
- g) Çevirmen, kaynak metni, hedef dile ve kültüre aktaran bir çevirmen olduğun her zaman hatırdan tutmalı ve çeviri yaparken yeni bir eser üreten bir yazar gibi değil de, var olan bir esere saygılı, sadık ve dengeli bir şekilde aktarım yapan bir çevirmen olarak hareket etmelidir.

Çevirmen kaynak ve hedef dil ile kültüre hâkim olmasın yanı sıra kaynak metnin yazarını ve kaynak metnin sunulacağı hedef dil ve kültürün okur kitlesini de yakından tanımalıdır. Çevirmenin bu alanda yapacağı bir çalışma, kaynak metnin özelliklerinin, kaynak metin yazarı odaklı bir bakış açısı ile aktarımının yapılmasına olanak sağlayacaktır.

Unutulmamalıdır ki, kaynak metni üreten yazarın ifade biçimleri ve kaynak dili kendi sanatsal çizgisi doğrultusunda kullanım şekli ve eseri süslediği imgeler vb.

sanatsal özelliklerin yazara özgü bir üslupla ve hedef dilin elverdiği imkânlar ölçüsünde aktarımının yapılması, yetkin bir çevirinin temel unsurlarından bir tanesidir. Kaynak metin yazarının bu özellikleri göz önünde bulundurulmadan yapılacak aktarımlar, salt dilsel ve anlamsal aktarımlar olarak kalmaya mahkûm aktarımlardır ve bu tür yaklaşımlar, soyut bir çeviri dilinin oluşmasına sebep olabilecek önemli unsurlardandırlar.

En az yazar kadar önemli bir diğer özellik ise, eserin üretildiği çağın genel özellikleri ve bu çağda edinilen gerek dinsel ve kültürel, gerekse tarihi ve kişisel deneyimlerin yazarı ve metni ne ölçüde etkilediğinin bilinmesidir. Kaynak metnin kendi okuru üzerinde oluşturduğu etkinin, hedef metin okuru üzerinde de sağlanmasının en önemli basamaklarından birisi, kaynak metnin üretildiği çağ, kültür, yazar vb. özellikleri ile birlikte aktarılmasıdır.

4.3.2.2. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmenin Kaynak

Kültürle İlgili Olarak Yapması Gereken Çalışmalar

- a) Çevirmen kaynak kültüre ait deyimlerin ve atasözlerinin araştırmalı ve hedef dil ve kültürde en yakın anlamlı deyim ve atasözlerini bulmalıdır.
- b) Çevirmen kaynak kültürü tanımalı ve kaynak kültürü tanıtabilecek kadar bilgi ve birikime sahip olmalıdır.
- c) Çevirmen kaynak kültürün yaşadığı coğrafyayı bilmeli ve mümkünse bir süre bu coğrafyada yaşamalıdır.

- d) Çevirmen, dilin ve kültürün bir bütün olduğunu her zaman hatırında tutmalıdır.
- e) Çevirmen nesnel olmalıdır.
- f) Çevirmen kaynak metni bir bütün olarak değerlendirmeli ve kaynak metinle kaynak kültürün iç içe olduğunu sürekli hatırında tutarak çeviri yapmalıdır.
- g) Çevirmen insanlığın ortak duygularını keşfetmeye çalışarak, kaynak kültüre özgü bir olguyu, hedef kültürde karşılayabilecek başka bir olguyla açıklamalıdır.
- h) Çevirmen imkânını bulabiliyorsa, kaynak metnin yazarıyla iletişim kurmalıdır.
- i) Çevirmen kaynak metni hedef dile aktarırken, kaynak metnin hedef dilde ve kültürde kimliğini korumasını sağlayacak şekilde çeviri yapmalıdır.

4.3.2.3. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmenin Hedef Dille İlgili Olarak Yapması Gereken Çalışmalar

- a) Çevirmen çeviri yaparken, hedef dili korumalı ve hedef dile yabancı kelimelerin girmesini engellemelidir.

- b) Çevirmen en az kaynak dile hâkim olduğu kadar hedef dile de hâkim olmalıdır.
- c) Çevirmen hedef dilde çok sayıda kitap okumalı ve hedef dil ve kültürün kendine özgü özelliklerini tanımalıdır.

4.3.2.4. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmenin Hedef Okur Kitleyle İlgili Olarak Yapması Gereken Çalışmalar

- a) Çevirmen kaynak metne ve kültüre nesnel bir şekilde yaklaşmalı ve hedef dil ve kültürün ihtiyaçlarını da karşılamayı ihmal etmemelidir.
- b) Çevirmen, kaynak metnin ve kültürün, hedef dil ve kültürdeki temsilcisi olduğunun bilincinde olmalıdır.
- c) Çevirmen hedef okur kitesini ölçüt olarak çeviri yapmalıdır.
- d) Çevirmen kaynak metne sadık kamalı ve hedef okur kitesini yanıltmamalıdır.
- e) Çevirmen kaynak metne sadakat ilkesini ve hedef okur kitesini ölçüt alma ilkesini dengeli bir şekilde yerine getirmelidir.

4.3.2.5. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çevirmenin Alan Bilgisiyle İlgili Olarak Yapması Gereken Çalışmalar

- a) Çevirmen, alanda uzman kişilerle işbirliği yapılmalıdır.
- b) Çevirmen alanda çevrilmiş diğer kaynakları araştırmalıdır.
- c) Çevirmen alan bilgisiyle ilgili yeterli bilgiyi toplayamadığı durumlarda çeviri yapmamalıdır.

4.3.3. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Çeviri Yaparken Karşılaşılan Dilsel Sorunları Aşmak İçin Kullanılabilecek Stratejiler

Dilsel Eşdeğerliği Sağlama Sürecinde Yaşanan Sorunlar	Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Uygulanabilecek Stratejiler
Anlam ya da biçim aktarma ikilemi	Bu tür durumlarda çevirmen, çeviri eserde görünür olma ilkesi gereği, yapmış olduğu seçimi okuruyla paylaşmalı ve okuru bu konuda bilgilendirmelidir.
Eşdeğer sözcük seçimi sırasında yaşanan sorunlar	Çevirmen etimoloji biliminden yararlanmalı ve doğru sözcüğü ya da en yakın anlamlı sözcüğü tercih etmelidir.
Kaynak dile tam anlamıyla hâkim olamamaktan kaynaklanan sorunlar	Çevirmen bu tür durumlarda çeviri yapmamalıdır.
Dilsel, kültürel ve anlamsal eşdeğerliği aynı anda yakalayamamaktan kaynaklanan sorunlar	Bu tür durumlarda çevirmen, çeviri eserde görünür olma ilkesi gereği, yazacağı önsözle ve gerekli durumlarda metin-içi müdahalelerle

	okuru bu tür durumlar hakkında bilgilendirmelidir.
Yazarın biçimine uyum sağlama sürecinde yaşanan sorunlar	Çevirmen, yazarın diğer eserlerini ve varsa bu eserlerinin çevirilerini okumalıdır.
Hedef dil ve kaynak dilin sözcük dağarcığının eşdeğer olmamasından kaynaklanan sorunlar	Çevirmen yeni sözcükler türetmeli ya da dipnotlar vb. yöntemlerle okurun, bu durumla ilgili olarak bilgilendirmelidir.
Dilsel eşdeğerliği sağlama sürecinde yaşanan sorunlar	Çevirmen aynı anlamı taşıyan sözcük ve yapıların bulunamadığı durumlarda, en yakın anlamlı sözcüklerin ve yapıları kullanmalıdır.
Kaynak metnin özünü anlama sürecinde yaşanan sorunlar	Çevirmen kaynak metnin özünü anlamadan çeviriye başlamamalı ve araştırma ve özümseme için gereken süreyi kendine ayırmalıdır.
Alan bilgisi eksikliğinden kaynaklanan sorunlar	Çevirmen alanda uzman kişilerin görüşlerine başvurmalı ve alanda yapılmış benzer çevirileri incelemelidir. Olumlu sonuç alınamadığı durumlarda çeviri yapılmamalıdır.

Tablo 4.3.3. : Dilsel Stratejiler

4.3.4. Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Kültürel Eşdeğerliği

Sağlama Sürecinde Yaşanan Sorunları Aşmak İçin Kullanılabilecek

Stratejiler

Kültürel Eşdeğerliği Sağlama Sürecinde Yaşanan Sorunlar	Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli Bağlamında Uygulanabilecek Stratejiler
Deyim ve atasözü aktarımında yaşanan sorunlar	Çevirmen aynı anlamı taşıyan deyim ve atasözlerini bulunamadığı durumlarda, en yakın anlamlı deyim ve atasözlerini kullanmalıdır ve okuru bu konuda bilgilendirmelidir.
Kültürel farklılıkları aktarırken yaşanan sorunlar	Çevirmen aynı anlamı taşıyan kültürel öğeleri bulamadığı durumlarda, en yakın anlamlı kültürel öğeleri kullanmalı ya da dipnot vb. yöntemlerle okuru bilgilendirmelidir.
Kaynak metnin yazarının yarattığı etkiyi, çeviri metinde yakalama sırasında yaşanan sorunlar	Çevirmenin gerektiği yerlerde parantez içi bilgilerle ya da dipnotlarla metine müdahale ederek açıklamalar yapmalıdır.
Kültüre özgü durum ya da nesnelerin aktarımında yaşanan sorunlar	Çevirmen eşdeğerliğin sağlanamadığı durumlarda, dipnotlarla ya da parantez içinde verilen bilgilerle okuru bilgilendirmelidir.
Kaynak kültürle ilgili olarak yeterli bilgiye ulaşmanın mümkün olmadığı durumlarda yaşanan sorunlar	Çevirmen araştırma yapmaya devam etmeli ve netice alamadığı durumlarda çeviri yapmamalıdır.
Kültürel birliğin olmadığı durumlarda eşdeğer çeviri yapmanın imkânsızlığından kaynaklanan sorunlar	Çevirmen aynı duyguyu taşıyan kültürel bağlantıların olmadığı durumlarda, en yakın anlamlı kültürel unsurlarla bağlantı kurmalıdır.

Tablo 4.3.4. : Kültürel Stratejiler

Sonuç olarak çevirmen odaklı çeviri modeli, çeviriyi, sadece metinlerin bir dilden başka bir dile aktarımı olarak değil de, kaynak metnin yazar, hedef okur kitlesi, alan bilgisi, dilsel, kültürel ve anlamsal eşdeğerlik, sanatsal unsurlar gibi özelliklerini de göz önünde bulundurarak aktarımını öngörmekte ve yukarıda sözü edilen unsurların yerine getirilemediği durumlarda, çeviri yapılmamasının gerektiğini savunmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.Bulguların Genel Değerlendirmesi

Bu araştırmada Ortadoğu Teknik Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği Bölümünde öğrenim gören öğrenciler ve çeşitli üniversitelerde görev yapmakta olan öğretim üyelerinden oluşan denekler üzerinde yapılan analizler ve çeşitli kaynaklardan yararlanılarak yapılan incelemeler sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Çeviri sadece iki dilin iyi derecede bilinmesi ile gerçekleştirilebilecek bir olgu değildir. Öğrencilerle ve öğretim üleriyle yapılan görüşmeler neticesinde, denek sayısının yarısından çoğunun belirttiği genel görüş ile bu sonuç bulunmuştur.

Çeviri yapmaya başlamadan önce ve çeviri sırasında yapılması gereken çalışmalar vardır. Çevirmen, çevrilmesi söz konusu olan kaynak metnin gerektirdiği bazı nitelikleri taşımadığı ya da taşıyamayacağı durumlarda çeviri yapmamalıdır. Öğrencilerle ve öğretim üleriyle yapılan görüşmeler neticesinde, denek sayısının yarısından çoğunun belirttiği genel görüş ile bu sonuç bulunmuştur.

Çevirmen, kaynak dilden, hedef dile ve kültüre aktaracağı metni, kaynak metnin yazarı, eserin üretildiği dönem ve dönemim belirgin özellikleri, dönemi şekillendiren tarihi, kültürel ve sosyal olaylar, kaynak kültür, hedef ve kaynak dil arasındaki ayrımlar/benzeşmeler vb. unsurları da göz önüne alarak, derinlemesine bir araştırma yaptıktan sonra çevirmelidir. Öğrencilerle ve öğretim üyeleriyle yapılan görüşmeler neticesinde, denek sayısının yarısından çoğunun belirttiği genel görüş ile bu sonuç bulunmuştur.

5.2.Sonraki Çalışmalar İçin Öneriler

Yabancı dil öğretimi denildiğinde, bu alanın dilbilim anabilim dallarının bir alt dalı olmasının gerekliliği ve çeviribilimi de bünyesine katan bir yaklaşımla incelenmesinin gerekliliği kendisini göstermektedir. Ülkemizde özellikle filoloji bölümlerinde ve yabancı dil öğretmenliği bölümlerinde, öğrencilere çeviri dersleri verilmesine karşın, bu derslerin amacının çevirmen yetiştirmek olmadığı vurgulanmakta ve bu bölümlerden mezun olan öğrencilerin, ileriki yaşamlarında çevirmenlik mesleğini seçebilecekleri göz ardı edilmektedir.

Bahsi geçen durum göz önüne alındığında, gerek filoloji bölümlerinde, gerekse yabancı dil öğretmeni yetiştiren eğitim fakültelerinde, çeviri derslerine gereken önem verilmeli ve öğrenciler çevirinin kuramsal boyutları hakkında da bilgilendirilmelidir. Bu bağlamda, gerek eğitim fakülteleri gerekse filoloji bölümleri, dilbilim anabilim dallarıyla ortak bir çalışma yürütmeli ve çeviri gibi bir ulusun gelişmesinde ve aydınlanmasında çok önemli bir yere sahip olan bir bilim dalının, iyi niyetli ve

amatör çevirmenlerin ellerinden alınarak, bilimsel bir kimlik ve nitelik kazanması sağlanmalıdır.

Hem çeviri yaparken hem de çevirmen yetiştirirken, çevrilmesi söz konusu kaynak metni oluşturan tarihi, sosyal, kültürel, dilsel artalanların da üzerinde durulmalı ve hem çevirmenlerin hem de çevirmen adaylarının, çevirinin salt dilsel aktarım olmadığının bilincine ulaştırılmaları gerekmektedir. Bu bağlamda en önemli görev de dilbilim bölümlerine, filoloji bölümlerine ve yabancı dil öğretmeni yetiştiren eğitim fakültelerine düşmektedir.

Ülkemizde daha kaliteli bir yabancı dil öğretiminin gerçekleştirilebilmesi için, bu işin içerisinde olan herkese, yabancı dil ve kaynak kültürün iç içe geliştiği ve yine iç içe yaşadığı bilinci kazandırılmalı ve çeviribilim alanında üniversiteler bağlamında kurumsal yapılanmalara başlanmalıdır.

Çevirmen odaklı çeviri modeli bağlamında çeviri yapacak olan bir çevirmen, sırasıyla aşağıdaki çalışmaları yapmalıdır ve çevirmen odaklı çeviri modeli bağlamında çevirmen okura, çeviri metnin bir çeviri metin olduğunu hissettirmeli ve çeviri metin içinde çevirmen olarak okuru her türlü kişisel kararıyla ilgili olarak bilgilendirmelidir.

Çevirmen çeviri yapmadan önce yapması gereken çalışmalar:

- Kaynak metnin yazarıyla ilgili araştırma yapmalıdır.

- Kaynak metnin yazarının yaşadığı dönemle ilgili araştırma yapmalıdır.
- Kaynak metnin içinde doğduğu kaynak kültürle ilgili araştırma yapmalıdır.
- Çevirmen alan bilgisi olmayan konularda araştırma yapmalı ve uzman kişilerle ortak bir çalışma yürütmelidir.
- Çevirmen, kaynak metnin hedeflediği okur kitlesiyle ilgili araştırma yapmalıdır.
- Çevirmen hedef metnin hedeflediği okur kitlesiyle ilgili araştırma yapmalıdır.

Çevirmen çeviri sırasında yapması gereken çalışmalar:

- Çevirmen kaynak metnin yazarının sanatsal özelliklerini, hedef metne elinden geldiğince ve hedef dil izin verdiğiince yansıtmalıdır.
- Çevirmen tam anlamı veremediği durumlarda, yakın anlamları vermelidir.

- Çevirmen müşterisine sadık olmalıdır.
- Çevirmen hedef metinde görünür olmalıdır ve okura varlığını hissettirmelidir.
- Çevirmenin amacı, kabul edilebilir iletişim olmalıdır.
- Çevirmen, çeviri sırasında kararlar verebilmeli ve okuru bu kararlar hakkında bilgilendirmelidir.
- Çeviri hedef metne yönelik olmalıdır.
- Çevirmen, kültürler arasında köprüler inşa etmelidir.

Çevirinin salt dilsel bir aktarım olmaması ve birçok bileşenden oluşması, çevirmenin sorumluluklarını arttırmaktadır. Bu anlamda çevirmenler, taşıdıkları sorumluluğun bilincinde ve iş ahlakına sahip kişiler olarak, sadece dil bilmenin sağlamış olduğu avantajla, sözü edilen diğer bütün unsurları göz ardı ederek, çeviri yapmamalıdır.

6. KAYNAKÇA

Abdellah,. Antar S., *What Every Novice Translator Should Know.*,

<http://www accurapid.com/journal/21novice.htm>. [05-04-2005].

Akbulut, Ayşe Nihal., (2004), *Çeviribilim, Söyleceden Gerçekliğe*, İstanbul,
Multilingual.

Akdemir, Salih., (2002), *Kur'an Çevirilerinde Dikkate Alınmayan Önemli Üslup*

Özelliği Üzerine, Islâmiyât, C.5, S.1, Ocak-Mart.

<http://www.flwi.ugent.be/cie/akdemir.1.htm>

Anday, Melih Cevdet., *Anlamin Anlamı*.

http://www.siiir.gen.tr/siiir/yazilar/anlamin_anlami.htm. [9-5-2005].

Aksoy, Berrin., (2002), *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge
Kitabevi.

Bengi-Öner, Işın.,(2001), *Çeviri Kuramlarını Düşünürken...*, İstanbul, Sel
Yayıncılık.

Biçer, Adnan., (2003), *Reflections Of Prospective Language Teachers On
Translation*, <http://accurapid.com/journal/25reflections.htm>

Bozkurt, Bülent., (1982), *Çeviri*, Ankara, Hacettepe Yayınevi.

Boztaş, İsmail., Coşkun, Hasan., (2002), *Çevirmenin El Kitabı*, Ankara, Hacettepe Taş.

Cambridge Advanced Learner's Dictionary, (2003), New York Cambridge
University Press.

Chesterman., Andrew. (2003), *Does translation theory exist, (Summary of a plenary
lecture in Turku, April 4, 2003)*
<http://www.helsinki.fi/~chester/2003c.exist.html>. [05-04-2005].

Darwish, A (1999), *Towards a Theory of Constraints, research paper, work in
progress*, draft version 0.2, Melbourne, Australia. Internet publication.
<http://www.surf.net.au/writescope/translation/constraints.html>
[11.02.2005].

Demirel, Ö., (2003), *Eğitim Sözlüğü*, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Doğan, Aymil., (2003), *Sözlü Çeviri Çalışmaları ve Uygulamaları*, Ankara
Hacettepe Doktorlar Yayınevi.

Erten, Asalet., (2001), *Şiir Çevirisi Üzerine*
http://vision1.eee.metu.edu.tr/metafor/yazi/11120s_siir.cevirisi.htm

Even-Zohar, Itamar., *Culture Planning and The Market: Making and Maintaining
Socio-Semiotic Entities*.
<http://www.spinoza.tau.ac.il/toury/>. [18-02-2005].

Gerding-Salas, C. (2000), *Teaching translation: Problems and solutions*. The Translation Journal, 4 (3).

<http://www accurapid.com/journal/13educ.htm>. [08-02-2005].

Göktürk, Akşit., (2004), *Çeviri: Dillerin Dili*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Hans G. Höning., (1998)., *Positions, Power, and Practise: Functionalist Approaches and Translation Quality Assessment*,

<http://www.channelviewpublications.net/cils/004/0006/cils0040006.pdf>

[20-02-2005]

Holmes, James., (1978), *Describing Literary Translation: Models and Methods*.

In Literature And Translation, Leeven, Acco.

_____, (1972), *The Name and Nature of Translation Studies*.,

The Third International Congress of Applied Linguistics in Copenhagen.

Holz- Manttari,J. (1984), *Translatorisches Handeln: Theorie and Methode*,

Helsinki: Suoma-lainen Tiedeakatemia. <http://www.anukriti.net>.

[18-02-2005].

Jakobson, Roman., (1991),*On linguistic aspect of translation*., R.Schulte and

J.Biguenet.

Ketkar, Sachin., *Literary Translation: Recent Theoretical Developments*,
<http://www.translationdirectory.com/index.html>. [05-04-2005].

Kıran, Zeynel., Kıran, Ayşe Eziler., (2002), *Dilbilime Giriş*, Ankara, Seçkin
Yayıncılık.

Kudret, Cevdet., (1940), *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*. İstanbul: İnkılâp
Kitabevi.

Lefevere, Andrew., (1992) *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary
Fame*, London and New York: Routledge.

Shreve, Steven E., *On Translation Models*.

http://www.translationdirectory.com/translation_theory.htm [23-02-2005]

Paker, Saliha., *Nineteenth-Century Ottoman Adaptations of Molière., Proceedings of
the XIIth Congress of the International Comparative Literature Association*.
Münih: Space and Boundaries, 1988. 383-387.

Reiss, K. (1971/2000) *Type, kind and individuality of text: decision making in
translation*, translated by S. Kitron in L. Venuti (ed) (2000).

Rifat, Mehmet, haz., (2002), *Çeviri Seçkisi I: Çeviriyi Düşünenler*. İstanbul: Dünya
Yayıncılık,.

_____, (2004), *Çeviri Normlarının Doğası ve Çevirideki Rolü*. Çev. Arzu Eker. *Çeviri Seçkisi II*.Rifat 233-254.

_____, *Çeviri Seçkisi -2*, (2004), *Çeviri(bilim) Nedir? Başkasının Bakışı*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.

Steiner, George., (1975,3rd edition 1998) *After Babel: Aspects of Language and Translation*, London, Oxford and New York: Oxford University Press.

Toury, Gideon., *Culture Planning and Translation*.

<http://www.spinoza.tau.ac.il/>. [18 Şubat 2005].

Yazıcı, Mine., (2005), *Çeviribilim, Çeviribilimin Temel Kavram Ve Kuramları*, İstanbul, Multilingual.

Yazıcı, Mine., (2004), *Çeviribilim, Çeviri Etkinliği*, İstanbul, Multilingual.

Webster's New Collegiate Dictionary, (1961), G. & C. Merriam CO., Publishers, Springfield, Mass, USA.

7. EKLER

EK A

Görüşme Soruları

Merhaba, ben Ankara Üniversitesi, Yabancı Dil Öğretimi Anabilim Dalı, Yabancı Dil Öğretimi Yüksek Lisans Programı öğrencisiyim. *Çevirmen odaklı bir çeviri modeli geliştirilmesi* üzerine bir araştırma yapıyorum ve sizinle çeviri etkinliği ile ilgili olarak konuşmak istiyorum. Türk yazınında söz sahibi çevirmenlerle, üniversitelerde çeviri eğitimi veren öğretim üyeleriyle, öğretim görevlileriyle ve üniversitelerde çeviri eğitimi almakta olan öğrencilerle görüşme yapıyorum çünkü bu kişileri yazını topluma taşıyan ve kültürümüze kazandıran kişiler olarak görüyorum. Bu görüşmede amacım, topladığım verilerin ışığında, çevirmen odaklı bir çeviri modeli geliştirmektir.

* Bana görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü, görüşmenin sizinle yapıldığını belirtmek şartıyla çeşitli kitap, dergi vb. yapıtlarda yayımlanabilir.

Görüşmeye Katılanın:

<u>Adı:</u> <u>Soyadı:</u> <u>İmzası:</u> <u>Tarih:</u> <u>Kabul Ediyorum.</u>	<u>Adı:</u> <u>Soyadı:</u> <u>İmzası:</u> <u>Tarih:</u> <u>Kabul Etmiyorum.</u>
---	--

*Başlamadan 6nce, bu s6ylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir d6ř6nce ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?

* G6r6şmeyi izin verirsiniz kaydetmek istiyorum. Bunun sizce bir sakıncası var mı?

*Bu g6r6şmenin yaklaşık bir saat s6receğini tahmin ediyorum. İzin verirsiniz sorulara başlamak istiyorum.

GÖRÜŞME SORULARI

1. Çevirmen kimdir ve çevirmen hangi niteliklere sahip olmalıdır?
2. Çevirmenin sorumlulukları nelerdir ve çevirmenin yazın çevrisi yapmadan önce ne tür çalışmalar yapması gerekir?
3. Yazın çevirisinde, kaynak metin yazarı nasıl bir öneme sahiptir?
4. Çeviri yaparken karşılaştığımız genel sorunlar nelerdir?
5. Çeviri yaparken dilsel eşdeğerliği sağlama sürecinde karşılaştığımız sorunlar nelerdir?
  - a) Bu sorunların üstesinden gelmek için ne tür stratejiler geliştirdiniz?
6. Çeviri yaparken kültürel eşdeğerliği sağlama sürecinde karşılaştığımız sorunlar nelerdir?
  - a) Bu sorunların üstesinden gelmek için ne tür stratejiler geliştirdiniz?
7. Çeviri ediminde okur kitlesi ne tür bir öneme sahiptir, kendinize hedef bir okur kitlesi belirler misiniz?

a) Eğer cevabınız “evet” ise, bu okur kitlesini belirlerken ölçütleriniz nelerdir?

8. Çevirmenin çeviriye yaklaşımı nasıl olmalıdır, bu çevirinin niteliğini nasıl etkiler?

9. Ne tür bir yabancı dil öğretimi ve çevirmen eğitimi politikasıyla, çeviri ediminde yaşanan sorunların üstesinden gelinebilir?

ÖZ

ÇEVİRMEN ODAKLI ÇEVİRİ MODELİ

YILIK, Murat Ersin

Yüksek Lisans Tezi

Yabancı Dil Öğretimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Dilara DEMİRBULAK

Mayıs, 2006, 110 sayfa

Bu tezin amacı, çevirmen odaklı bir çeviri modeli geliştirmektir. Bu tezde çevirmen odaklı çeviri modeli, işlevselci yaklaşıma dayandırılarak araştırılmıştır. Kuramın ilkeleri genel olarak açıklandıktan sonra çeviri ve çeviri sırasında karşılaşılan sorunlar genel hatları ile tek tek ele alınmıştır. Bu çalışmada çeviri dersleri alan öğrencilerin ve çeviri dersleri veren öğretim üyelerinin çeviri sırasında karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunları aşmak için geliştirdikleri stratejiler esas alınmıştır.

Çalışmaya Ortadoğu Teknik Üniversitesi, İngilizce Öğretmenliği bölümünde 2005/2006 Öğretim yılında üçüncü sınıfa giden öğrenciler ve Ankara Üniversitesinde, Başkent Üniversitesinde, Fatih Üniversitesinde, On Dokuz Mayıs Üniversitesinde ve Western Carolina Üniversitesinde görev yapan öğretim üyeleri, görüşme sorularını cevaplayarak katılmışlardır.

Görüşme sonunda elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda çevirmenlerin çeviri yaparken karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunları aşmak için geliştirdikleri stratejiler belirlenmiştir. Böylece çeviri alanında çevirmen odaklı bir çeviri modeli geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çevirmen Odaklı Çeviri Modeli, Çeviri, Çevirmen, İşlevselci Yaklaşım, Çeviri Modelleri, Çeviri Stratejileri, Çeviri Sırasında Karşılaşılan Sorunlar, Eşdeğerlik, Dilsel Eşdeğerlik, Kültürel Eşdeğerlik, Anlamsal Eşdeğerlik, Çeviribilim, Yabancı dil öğretimi.

ABSTRACT

TRANSLATOR-FOCUSED TRANSLATION MODEL

YILIK, Murat Ersin

M.A. Thesis

Foreign Language Teaching

Thesis Supervisor : Yrd. Doç. Dr. Dilara DEMİRBUŁAK

May, 2006, 110 pages

This study aimed at researching the problems of translators during the translation process and the strategies developed by the translators to overcome these problems. The Translator-Focused Translation Model was based on Functionalist Approach in this study. After generally exploring the principles of the approach, the problems that translators come across during their translation process and the strategies developed by the translators to overcome these problems were determined. To form a functionalist model, namely “Translator-Focused Translation Model”, guiding the translator before and during translation process and developing strategies within the context of this model against the most common problems that translators experience, was the main subject of this study.

The students who continued the third grade in 2005-2006 Academic Year at the Faculty of Education of Middle East Technical University and the academicians lecturing on translation studies at Ankara University, Başkent University, Fatih

University, On Dokuz Mayıs University and Western Carolina University participated in this study by being interviewed.

The data obtained from the interviews were analyzed via the descriptive-analysis approach. The results of this analysis helped the researcher determine the problems and strategies developed to overcome these problems. Hence, the researcher developed a functionalist translation model namely, translator-focused translation model.

Key Words: Translator-Focused Translation Model, Translation, Translator, Functionalist Approach , Translation Models, Translation Strategies, Problems of translation process, Equivalence, Linguistic Equivalence, Cultural Equivalence, Semantic Equivalence, Translation Studies, Foreign Language Teaching.